

Landsbundin eftirlitsáætlun (LEMA) 2023-2025

Eftirlitsáætlun Íslands fyrir opinbert eftirlit með matvælum, fóðri, dýraheilbrigði, aukaafurðum dýra, dýravelferð, plöntuskaðvöldum, plöntuverndarvörum, lífrænni framleiðslu, vernduðum afurðaheitum og áburði fyrir tímabilið 2023 til 2025

Útgáfa: 15.1.2023

Tekur við af útgáfu: 22.2.2022

STAÐFESTING Á GILDISTÖKU

Landsbundin eftirlitsáætlun (LEMA) 2023-2025

Eftirlitsáætlun Íslands fyrir opinbert eftirlit með matvælum, fóðri, dýraheilbrigði, aukaafurðum dýra, dýravelferð, plöntuskaðvöldum, plöntuverndarvörum, lífrænni framleiðslu, vernduðum afurðaheitum og áburði fyrir tímabilið 2023 til 2025

Ákvörðun

Opinberu eftirliti skal sinna reglulega með öllum rekstraraðilum, á grundvelli áhættu, með viðeigandi tíðni að teknu tilliti til greindrar áhættu, niðurstaðna úr eftirliti, upplýsinga sem benda til þess að líklegt sé að villt sé um fyrir neytendum, upplýsinga sem gætu bent til þess að ekki sé farið að reglum og samkvæmt eftirlitsáætlun. Matvælastofnun skal vinna að samræmingu krafna sem gerðar eru til starfsemi á sviði opinbers eftirlits og því að slíkum kröfum sé framfylgt.

Skylt er að leggja fram landsbundna eftirlitsáætlun til margra ára (LEMA), samkvæmt 109. gr. reglugerðar (EB) nr. 2017/625 um opinbert eftirlit og aðra opinbera starfsemi sem miðar að því að tryggja að lögum um matvæli og fóður og reglum um heilbrigði og velferð dýra, plöntuheilbrigði og plöntuverndarvörur sé beitt. Reglugerðin var innleidd á Íslandi með reglugerð nr. 234/2020.

Eftirlitsáætlunin er liður í að framfylgja löggjöf sem fellur undir svið reglugerðarinnar og vakta og sannprófa að stjórnendur fyrirtækja uppfylli viðeigandi ákvæði löggjafar á öllum stigum framleiðslu, vinnslu og dreifingar.

Eftirfarandi eftirlitsáætlun er unnin í samræmi við þær kröfur sem fram koma í 110. og 111. gr. reglugerðar (EB) nr. 2017/625.

Ábyrgð: Samhæfing, Matvælastofnun

Matvælastofnun
Austurvegi 64
800 Selfossi
Sími: (+354) 530 4800
mast@mast.is
www.mast.is

Hrönn Ólína Jörundsdóttir
forstjóri

Efnisyfirlit

1. INNGANGUR	3
2. STEFNUMÓTANDI MARKMIÐ OG STARFSMARKMIÐ 2023 - 2025	4
2.1. Stefnunótandi markmið	4
2.2. Starfsmarkmið	4
3. LÖGBÆR YFIRVÖLD OG RANNSÓKNASTOFUR	5
3.1. Tilnefnd lögbær yfirvöld	5
3.2. Rannsóknastofur	10
4. SKIPULAG OG STJÓRNUN Á OPINBERU EFTIRLITI	11
4.1. Matvæli	12
4.2. Erfðabreytt ræktun utandyra til framleiðslu á matvælum eða fóðri	17
4.3. Fóður	18
4.4. Dýraheilbrigði	19
4.5. Aukaafurðir dýra (ABP)	22
4.6. Velferð og vernd dýra	23
4.7. Verndarráðstafanir gegn plöntuskaðvöldum	25
4.8. Plöntuverndarvörur	26
4.9. Lífræn framleiðsla	28
4.10. Vernduð afurðaheiti	29
4.11. Áburður	30
4.12. Innflutningur og útflutningur	31
5. SANNSPRÓFUN OG SAMRÆMING	35
5.1. Úttektir	36
5.2. Samræming	36
5.3. Kerfisbundin sannprófun	37
6. ÞJÁLFUNARFYRIRKOMULAG	38
7. VIÐBRAGÐSÁÆTLANIR OG GAGNKVÆM AÐSTOÐ	39
7.1. Viðbragðsáætlanir	39
7.2. Gagnkvæm aðstoð og viðvörunarkerfi	40
8. ENDURSKOÐUN OG BREYTINGAR Á LANDSBUNDINNI EFTIRLITSÁÆTLUN	41

1. Inngangur

Markmiðið með opinberu eftirliti er að framfylgja lögum og reglum sem sett hafa verið til þess að tryggja svo sem kostur er öryggi matvæla og fóðurs, dýra- og plöntuheilbrigði og velferð dýra.

Í landsbundinni eftirlitsáætlun til margra ára er markmiðum, framkvæmd og áherslum opinbers eftirlits lýst. Við gerð hennar skal tryggja að hægt sé að sannprófa hvort opinbert eftirlit sé skipulagt og framkvæmt í samræmi við viðmiðanir laga og reglna um opinbert eftirlit.

Samkvæmt reglugerð nr. 234/2020 skal landsbundin eftirlitsáætlun ná til matvæla, fóðurs, dýraheilbrigðis, aukaafurða dýra, dýravelferðar, plöntuskaðvalda, plöntuverndarvara, lífrænnar framleiðslu og verndaðra afurðaheita.

2. Stefnumótandi markmið og starfsmarkmið 2023 - 2025

2.1. Stefnumótandi markmið

Stefnumótandi markmið eru sett til sama tíma og eftirlitsáætlunin gildir, en þau eru uppfærð við árlega endurskoðun áætlunarinnar ef þörf er á.

- Neytendur geti tekið upplýstar ákvarðanir um matvæli sem þeir velja og treyst á áreiðanleika þeirra upplýsinga sem matvælafrýrtæki gefa
- Matvæli séu örugg til neyslu
- Fóður sé öruggt og heilnæmt
- Rekjanleiki matvæla og fóðurs sé ávallt tryggður
- Dýr séu heilbrigð og þeim líði vel
- Rekstraraðilar séu meðvitaðir um og axli ábyrgð á ofangreindum þáttum

Hvað er gert til að uppfylla stefnumótandi markmið?

- Eftirlit með matvæla- og fóðurfrýrtækjum og þeim sem halda dýr skv. kafla 2 og 4.
- Eftirlit með efnaleifum í dýrum og dýrafurðum og óæskileg efni í sjávarafurðum
- Eftirlit með leifum plöntuverndarvara í grænmeti og ávöxtum
- Eftirfylgni vegna athugasemda sem gerðar eru í eftirliti
- Vöktun á sýklalyfjaónæmi og súnnum sem berast milli manna og dýra
- Vöktun á dýrasjúkdómum
- Viðbrögð við matarbornum sjúkdómum og dýrasjúkdómum
- Markviss fræðsla

Við mat á því hvernig hefur tekist að uppfylla stefnumótandi markmið verður horft til eftirfarandi þátta.

- Niðurstöður eftirlits / samantekt úr ársskýrslu vegna LEMA
- Niðurstöður vöktunar á súnnum, sýklalyfjaónæmi og dýrasjúkdómum
- Fjöldi innkallana / RASFF tilkynninga
- Niðurstöður starfsmarkmiða
- Miðlun upplýsinga með útgáfu leiðbeininga á heimasíðu, fræðslufundum og greinaskrifum

2.2. Starfsmarkmið

Starfsmarkmið fyrir ákveðin svið eða eftirlit eru nákvæm, mælanleg, raunhæf, viðeigandi og tímasett. Þau geta verið til skamms tíma eða sama tíma og eftirlitsáætlunin gildir. Þau eru endurskoðuð reglulega.

Markmið fyrir eftirlit og eftirlitsáherslur eru birt á [heimasíðu Matvælastofnunar](#).

3. Lögbær yfirvöld og rannsóknastofur

3.1. Tilnefnd lögbær yfirvöld

Ísland hefur falið eftirtöldum lögbærum yfirvöldum ábyrgð á að skipuleggja eða sinna opinberu eftirliti og annarri opinberri starfsemi, fyrir þau svið sem talin eru upp í 1. grein 2. tl. reglugerðar EB/2017/625 (innleidd í íslenska reglugerð. nr. 234/2020). Reglugerðin gildir um opinbert eftirlit sem innt er af hendi til að staðfesta fylgni við löggjöf á þeim sviðum. Á Íslandi gildir reglugerðin þó aðeins um þá löggjöf sem innleidd er samkvæmt EES samningnum.

Heiti	Eftirlit skv. grein 1, tölulið 2 *
Matvælastofnun	a, c, d, e, f, g, i, j
Umhverfisstofnun	b, e, h
Vinnueftirlitið	h
Heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga: <ul style="list-style-type: none"> - Heilbrigðiseftirlit Garðabæjar, Hafnarfjarðar, Kópavogs, Mosfellsbæjar og Seltjarnarness - Heilbrigðiseftirlit Reykjavíkur - Heilbrigðiseftirlit Vesturlands - Heilbrigðiseftirlit Vestfjarða - Heilbrigðiseftirlit Norðurlands vestra - Heilbrigðiseftirlit Norðurlands eystra - Heilbrigðiseftirlit Austurlands - Heilbrigðiseftirlit Suðurlands - Heilbrigðiseftirlit Suðurnesja 	a, e, h, i, j

* Grein 1, töluliður 2, í reglugerð EB/2017/625:

- a) matvæli og matvælaöryggi, heilleiki og heilnæmi á öllum stigum framleiðslu, vinnslu, og dreifingar matvæla, þ.m.t. reglur sem er ætlað að tryggja góða viðskiptahætti og vernda hagsmuni neytenda og upplýsingagjöf til þeirra, og framleiðsla og notkun á efnivið og hlutum sem er ætlað að komast í snertingu við matvæli,
- b) slepping erfðabreyttra lífvera út í umhverfið af ásettu ráði í þeim tilgangi að framleiða matvæli og fóður,
- c) fóður og fóðuröryggi á öllum stigum framleiðslu, vinnslu og dreifingar á fóðri og notkun fóðurs, þ.m.t. reglur sem er ætlað að tryggja góða viðskiptahætti og vernda heilbrigði neytenda og hagsmuni og upplýsingagjöf til þeirra,
- d) dýraheilbrigðiskröfur,
- e) að fyrirbyggja og lágmarka áhættu fyrir heilbrigði manna og dýra sem stafar af aukaafurðum úr dýrum og afleiddum afurðum,
- f) kröfur um velferð dýra,
- g) verndarráðstafanir gegn plöntuskaðvöldum,
- h) kröfur um setningu á markað og notkun á plöntuverndarvörum og sjálfbæra notkun varnarefna, að undanskildum búnaði fyrir notkun varnarefna,
- i) lífræn framleiðsla og merkingar á lífrænum vörum,
- j) notkun og merkingar á vernduðum upprunatáknunum, vernduðum, landfræðilegum merkingum og hefðbundnum afurðum eða matvælum sem viðurkennt er að hafi tiltekin sérkenni.

3.1.1. Matvælastofnun

Matvælastofnun (MAST) starfar skv. lögum nr. 30/2018 um Matvælastofnun og er undir yfirstjórn Matvælaráðuneytisins, skv. reglugerð nr. 646/2020 um skipulag og starfsemi Matvælastofnunar. Aðalskrifstofa er á Selfossi, Inn- og útflutningsdeild í Hafnarfirði. Stofnunin rekur einnig fjórar umdæmisstofur. Skiptingu landsins í umdæmi má sjá [hér](#). Matvælastofnun starfrækir fimm landamærastöðvar til að hafa eftirlit með innflutningi búfjárafurða, sjávarafurða og lifandi ferskvatns- og

sjávardýrum, auk tiltekinna matvæla og fóðurs sem ekki eru af dýrauppruna, frá ríkjum utan Evrópska efnahagssvæðisins (EES).

Matvælastofnun sinnir stjórnýsly, opinberu eftirliti, fræðslu og þjónustu við sjávarútveg, landbúnað, matvæla- og fóðurfyrirtæki og neytendur í þeim tilgangi að stuðla að heilbrigði og velferð dýra, heilbrigði plantna og öryggi, heilnæmi og gæðum matvæla.

Matvælastofnun veitir stjórnvöldum ráðgjöf varðandi matvælaöggjöfina allt frá heilbrigði og velferð dýra, plöntuheilbrigði, fóðri, vinnslu matvæla og dreifingu þeirra þar til matur er borinn á borð neytenda. Stofnunin fer með opinbert eftirlit með sjávarafurðum og vinnslu þeirra, frumframleiðslu búfjárafurða, sláturhúsum, kjötvinnslum, mjólkurbúum, eggjavinnslu, innflutningi matvæla frá löndum utan EES og útlutningi matvæla til landa utan EES. Matvælastofnun fer einnig með yfirumsjón með matvælaeftirliti á vegum heilbrigðiseftirlits sveitarfélaga og eftirlit með störfum dýralækna sem veita almenna dýralæknaþjónustu og öðrum sem sinna heilbrigðisþjónustu við dýr. Einnig fer stofnunin með fóðureftirlit og önnur verkefni eins og sjá má á eftirfarandi lista yfir helstu verkefni Matvælastofnunar:

- Matvælaöggjöf og matvælaeftirlit
- Neytendavernd og fræðslumál
- Heilbrigði og velferð dýra
- Plöntuheilbrigði og sáðvara
- Fóður og áburður
- Sóttvarnir og viðbragðsáætlanir
- Kjötmat og fiskeldi
- Inn- og útlutningseftirlit, rekstur landamærastöðva
- Yfirumsjón og eftirlit: Heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga, heilbrigðisþjónusta við dýr
- Stjórnýsluverkefni: Lögfræði, alþjóðamál, samræming og úttektir

Kjörorð Matvælastofnunar er “Frá heilbrigði til hollustu”. Vísar það til þess að stofnunin fer með löggjöf og eftirlit sem varðar heilbrigði plantna, heilbrigði og velferð dýra og matvælaöryggi, ýmist með eigin starfsemi eða með eftirliti með heilbrigðisþjónustu við dýr eða samstarfi og samvinnu við heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga.

Hlutverk Matvælastofnunar er: „Við stöndum vörð um heilsu manna, dýra og plantna og aukum þannig velferð og verðmætasköpun í þágu þjóðarinnar“.

Matvælastofnun hefur sett sér eftirfarandi gildi sem starfsmönnum stofnunarinnar ber að hafa að leiðarljósi í störfum sínum:

- *Fagmennska:* Við vinnum sem ein liðsheild, nýtum bestu þekkingu starfsmanna og störfum með faglegum og samræmdum hætti
- *Gagnsæi:* Við stundum opna stjórnýsly, virka upplýsingagjöf og veitum almenningi og viðskiptavinum aðgang að gögnum með rétt þeirra að leiðarljósi
- *Traust:* Við sýnum viðskiptavinum og samstarfsfólki virðingu, gætum hlutleysis í störfum og rökstyðjum ákvarðanir okkar

Í innra skipulagi Matvælastofnunar eru Skrifstofa forstjóra, tvö fagsvið Vettvangseftirlit og Samhæfing, og tvö stoðsvið Stjórnýsly og Upplýsingatækni og rekstur. Upplýsingar um skipurit og verkefni sviða má sjá [hér](#).

Á skrifstofu forstjóra eru yfirdýralæknir, mannauðstjóri og gæðastjóri.

Yfirdýralæknir er staðgengill forstjóra. Hann ber faglega ábyrgð á málefnum sem tengjast dýraheilsu og dýravelferð og stuðlar að samræmingu milli umdæma hvað þetta varðar.

Umdæmisstofurnar fjórar tilheyra Vettvangseftirliti og fara þau með stærsta hluta eftirlits stofnunarinnar undir stjórn héraðsdýralækna sem sjá um rekstur þeirra.

Markmið umdæmisstofanna er að stuðla að matvælaöryggi, velferð og heilbrigði dýra í umdæminu. 33 starfsmenn sem sinna eftirliti tilheyra umdæmum. Umdæmisstofurnar gefa út starfsleyfi, sjá um að framkvæmd eftirlits sé samkvæmt áætlunum, að eftirfylgni sé sinnt og framkvæma þvinganir í samvinnu

við svið Stjórnsýslu. Þær sjá einnig um samskipti við fyrirtæki í umdæminu vegna leyfisveitinga og eftirlits.

Á sviði Samhæfingar er Fiskeldisdeild og Inn- og útflutningsdeild og yfir þeim eru deildarstjórar sem heyra beint undir sviðsstjóra.

Fiskeldisdeild gefur út rekstrarleyfi til fiskeldis og fer með eftirlit með rekstrarleyfum og heilbrigði og velferð eldisfiska. Þar starfa 6 starfsmenn.

Inn- og útflutningsdeild með 14 starfsmenn sér um rekstur landamærastöðva, eftirlit og önnur mál sem varða innflutning matvæla, fóðurs, áburðar, gæludýra, erfðæfnis dýra s.s sæði og frjóegg og útgáfu vottorða vegna útflutnings.

Fagsviðsstjórar og sérgreinaðýralæknar í samtals 23 stöðugildum heyra beint undir sviðsstjóra Samhæfingar. Þeim ber að tryggja að ákvarðanir og viðbrögð stofnunarinnar séu teknar á grundvelli bestu þekkingar á hverjum tíma. Hlutverk þeirra er að skilgreina eftirlitsþörf, sýnatökuáætlanir, leiðbeina um framkvæmd eftirlits, framkvæma þjálfun og tryggja samhæfingu milli eftirlitsfólks sem tengjast viðkomandi málaflokkum. Þeir stýra einnig ákvarðanatöku þegar þörf er á innan málaflokks og vinna að gerð laga og reglugerða og túlkun þeirra.

Stjórnsýslusvið veitir lögfræðilega ráðgjöf vegna löggjafar og aðgerða sem beitt er og er tengiliður við ytri úttektaaðila. Sviðið telur 5 starfsmenn.

Svið upplýsingatækni og reksturs ber faglega ábyrgð á rekstri MAST, upplýsingatækni, stafrænni þróun og þjónustu við starfsmenn. Auk þess ber sviðið ábyrgð á eftirfylgni rekstraráætlana og innra eftirliti er varðar fjármál og rekstur. Á sviðinu starfa samtals 8 starfsmenn.

Innan sviðsins er deild upplýsingatækni og stafrænnar þróunar og yfir henni er deildarstjóri sem heyrir beint undir sviðsstjóra. Deildin sér um þróun og uppbyggingu stafrænna lausna og rekstur upplýsingakerfa og tæknibúnaðs. Í deildinni starfa 4 starfsmenn.

3.1.2. Heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga

Landinu er skipt í 9 heilbrigðiseftirlitssvæði skv. lögum um hollustuhætti og mengunarvarnir nr. 7/1998. Sveitarfélög á hverju svæði kjósa heilbrigðisnefnd sem síðan ræður heilbrigðisfulltrúa, sem starfa í umboði nefndanna. Heilbrigðiseftirlitið fer skv. 20. og 22. gr. laga um matvæli með veitingu starfsleyfa og eftirlit með framleiðslu og dreifingu matvæla, ef frá eru talin stjórnsýsluverkefni sem sérstaklega eru falin Matvælastofnun skv. 6. gr. laganna. Þá sinnir heilbrigðiseftirlitið jafnframt eftirliti með hollustuháttum, umhverfisgæðum og mengandi starfsemi innan heilbrigðiseftirlitssvæða, skv. lögum nr. 7/1998. Við matvælaeftirlit heilbrigðiseftirlits á landinu starfa um 23 heilbrigðisfulltrúar. Hjá heilbrigðiseftirliti Reykjavíkur starfa um 10 heilbrigðisfulltrúar, hjá heilbrigðiseftirliti Garðabæjar, Hafnarfjarðar, Kópavogs, Mosfellsbæjar og Seltjarnarness um 4 heilbrigðisfulltrúar og á öðrum svæðum á landinu starfa 1-2 fulltrúar við matvælaeftirlit.

Heilbrigðiseftirlitið annast stjórnsýslu, eftirlit, fræðslu og leiðbeiningar bæði til rekstaraðila og almennings. Heilbrigðiseftirlit hefur samvinnu sín á milli og við Matvælastofnun og fagraðuneyti eftir því sem við á.

Heilbrigðiseftirlitið hefur að markmiði að búa landsmönnum heilnæm lífsskilyrði og vernda þau gildi sem felast í heilnæmu og ómengduðu umhverfi og framfylgja að gæði, öryggi, rekjanleiki og merkingar matvæla standist lög. Þetta er gert með reglubundnu eftirliti skv. árlegum eftirlitsáætlunum, upplýsingamiðlun og fræðslu, rannsóknum og varúðarráðstöfunum svo eitthvað sé nefnt.

Meginstarfsemi opinbers eftirlits heilbrigðiseftirlits með matvælum er reglubundið eftirlit með starfsleyfis skyldum fyrirtækjum og stofnunum s.s. matvælaframleiðslu, dreifingarstöðvum, matsölu fyrirtækjum, mótuneytum starfsfólks, veitingahúsum og annarri samsvarandi matarþjónustu ásamt verslunum og dreifingarstöðvum stórmarkaða og heildsölumarkaða.

Eftirlit með frumframleiðslu matjurta (ræktun, uppskera, nýting villigróðurs) heyrir undir heilbrigðiseftirlitið. Matvælafyrirtæki sem annast frumframleiðslu matjurta þurfa ekki starfsleyfi en skulu tilkynna heilbrigðiseftirliti á sínu svæði um starfsemi sína. Aðilar sem pakka matjurtum í neytendaumbúðir skulu hafa starfsleyfi frá heilbrigðiseftirliti á svæðinu.

Helstu verkefni heilbrigðiseftirlitsins á sviði opinbers eftirlits eru:

- Reglubundið eftirlit
- Leyfisveitingar ýmis konar er snerta matvælaframleiðslu/-sölu; starfsleyfi, markaðssöluleyfi, torg og götusöluleyfi, leyfi v. bæjarhátíða o.fl.
- Sýnataka og rannsóknir á neysluvatni, matvælum og umhverfi
- Skráning á framkvæmd eftirlits og niðurstöðum mælinga
- Umsagnir um veitinga- og gististaði vegna rekstrarleyfa, tímabundinna áfengisveitingaleyfa og tækifærisleyfa sem sýslumenn veita
- Ýmis eftirlitsverkefni
- Leiðbeiningar til viðskiptavina og almennings

Hvert heilbrigðiseftirlitssvæði heldur utan um upplýsingar um fyrirtæki á skrá, áhættu- og frammistöðumat, niðurstöður eftirlits og annað er á við er varðar reglur um skjalavistun og reglur þar um.

Upplýsingar um heilbrigðiseftirlit á landinu má finna á vefsvæðum viðkomandi heilbrigðiseftirlits.

- Heilbrigðiseftirlit Garðabæjar, Hafnarfjarðar, Kópavogs, Mosfellsbæjar og Seltjarnarness (HEF)
Veffang: <https://www.heilbrigdiseftirlit.is> | Sími: 550 5400 |
Netfang: hef@heilbrigdiseftirlit.is
- Heilbrigðiseftirlit Reykjavíkur (HER)
Veffang: <https://reykjavik.is/heilbrigdiseftirlit-reykjavikur> | Sími: 411 1111 |
Netfang: heilbrigdiseftirlit@reykjavik.is
- Heilbrigðiseftirlit Vesturlands (HVL)
Veffang: <https://hev.is/> | Sími: 431-2750 og 431-2740 |
Netfang: heilbrigdiseftirlit@vesturland.is
- Heilbrigðiseftirlit Vestfjarða (HVF)
Veffang: <https://hevf.is/> | Sími: 456 7087 |
Netfang: eftirlit@hevf.is
- Heilbrigðiseftirlit Norðurlands vestra (HNV)
Veffang: <https://hnv.is/> | Sími: 453-5400 |
Netfang: sigurjon@hnv.is
- Heilbrigðiseftirlit Norðurlands eystra (HNE)
Veffang: <https://www.hne.is/> | Sími: 462 4431 |
Netfang: hne@hne.is
- Heilbrigðiseftirlit Austurlands (HAUST)
Veffang: <https://www.haust.is/> | Sími: 474 1235 |
Netfang: haust@haust.is
- Heilbrigðiseftirlit Suðurlands (HSL)
Veffang: <https://www.hsl.is/> | Sími: 480 8250 |
Netfang: hsl@hsl.is
- Heilbrigðiseftirlit Suðurnesja (HES)
Veffang: <https://www.hes.is/> | Sími: 420 3288 |
Netfang: hes@hes.is

Kort sem sýnir skiptingu heilbrigðiseftirlitssvæða á landinu má sjá á heimasíðu [Samtaka heilbrigðiseftirlitssvæða](#) á Íslandi.

3.1.3. Umhverfisstofnun

[Umhverfisstofnun](#) starfar samkvæmt lögum nr. 90/2002 um Umhverfisstofnun, og er undir yfirstjórn umhverfis-, orku og loftslagsráðuneytis. En hlutverk hennar er einnig markað af fjölda annarra laga, t.a.m. um dýraveiðar og veiðistjórnun, erfðabreyttar lífverur, efnamál, hollustuhætti og mengunarvarnir, náttúruvernd og umhverfisábyrgð. Hlutverk Umhverfisstofnunar er að annast þjónustu og ákvarðanir er varða umhverfisgæði og náttúruvernd. Umhverfisstofnun hefur hag komandi kynslóða og náttúrunnar að leiðarljósi í stefnumótun og störfum stofnunarinnar. Helstu verkefni Umhverfisstofnunar eru:

- umsjón friðlýstra svæða (annarra en Vatnajökulsþjóðgarðs og Þingvallapjóðgarðs)
- stjórnun veiða á villtum fuglum og villtum spendýrum og lífríkisvernd
- losunarbókhald Íslands vegna skuldbindinga í loftslagsmálum
- mengunarvarnir – útgáfa leyfa og eftirlit
- erfðabreyttar lífverur- útgáfa leyfa og eftirlit
- umsagnir vegna mats á umhverfisáhrifum og skipulags
- efnamál – vernd heilsu og umhverfis
- innleiðingu hringrásarhagkerfis og græns lífsstíls
- stjórnun vatnamála
- viðbragð í bráðamengun hafsins
- hollustuhættir

Meðal hlutverka Umhverfisstofnunar er verndun heilnæms umhverfis sem m.a. birtist í gildissviði efnalaga nr. 61/2013. Markmið efnalaga er annars vegar að tryggja að meðferð á efnum, efnablöndum og hlutum sem innihalda efni, þ.m.t. plöntuverndarvörum, valdi hvorki tjóni á heilsu manna og dýra né á umhverfi og hins vegar að efna skuldbindingar Íslands um frjálst flæði á vörum á innri markaði EES að því er varðar efni, efnablöndur og hluti sem innihalda efni. Þá er það markmið laganna að koma í veg fyrir ólöglega markaðssetningu.

Umhverfisstofnun hefur umsjón með framkvæmd efnalaga og fer með eftirlit með framkvæmd laganna og reglugerða sem settar eru samkvæmt þeim. Í því skyni hefur stofnunin m.a. eftirlit með meðferð og markaðssetningu efna, efnablandna og hluta sem falla undir löggin með samræmdum hætti á landinu öllu. Auk þess hefur stofnunin eftirlit með banni og takmörkunum á efnum, efnablöndum og efnum í hlutum og með vörum sem þurfa markaðsleyfi. Einnig skal stofnunin leiðbeina öðrum stjórnvöldum um þá þætti sem falla undir löggin og þau hafa þörf á til að sinna hlutverki sínu samkvæmt þeim.

Stofnunin gefur út, til þriggja ára í senn, [áætlun um eftirlit og áherslur í efnamálum](#) þar sem meðal annars má finna upplýsingar um forgangsroðun verkefna og framkvæmd eftirlits.

Umhverfisstofnun tekur virkan þátt í norrænu samstarfi á vegum Norræna vinnuhópsins um efni, umhverfi og heilsu. Fulltrúar stofnunarinnar sitja m.a. í norræna plöntuverndarvörugópnum þar sem unnið er að samráði um leyfisveitingar og markaðssetningu plöntuverndarvara

3.1.4. Vinnueftirlitið

[Vinnueftirlitið](#) starfar samkvæmt lögum nr. 46/1980 um aðbúnað, hollustuhætti og öryggi á vinnustöðum, sem tóku gildi 1. janúar 1981, ásamt þeim reglum og reglugerðum sem settar hafa verið á grundvelli þeirra.

Lykilþáttur í starfsemi stofnunarinnar er að stuðla að öruggu og heilsusamlegu vinnuumhverfi með áherslu á forvarnir og eftirlit með vinnuumhverfi, vinnuvélum og tækjum. Þá annast stofnunin fræðslu um vinnuvernd, virka innleiðingu öryggismenningar á vinnustöðum og innleiðingu markvissra aðferða í vinnuverndarstarfi.

3.2. Rannsóknastofur

Yfirlit yfir [opinberar rannsóknastofur](#) (innlendar og erlendar) sem tilnefndar eru og hafa þar með heimild til mælinga / greininga á sýnum teknum sem hluti af opinberu eftirliti (opinberar rannsóknastofur) má finna á vefsíðu Matvælastofnunar. Helsta forsenda þess að rannsóknastofa fái tilnefningu er að hún hafi faggildingu fyrir mælinguna. Sænska faggildingastofan, SWEDAC kemur reglulega til Íslands og tekur út rannsóknastofur fyrir hönd ISAC–faggildingarsviðs Hugverkastofu.

Á vefsíðunni eru einnig listar yfir rannsóknastofur sem Matvælastofnun tilnefnir til að sinna greiningum á mismunandi sýnagerðum vegna salmonellu.

Í yfirlitinu kemur einnig fram hvaða rannsóknastofur hafa verið tilnefndar sem landsbundnar tilvísunarrannsóknastofur (NRL) fyrir mismunandi greiningar.

4. Skipulag og stjórnun á opinberu eftirliti

Opinbert eftirlit í matvælakeðjunni byggir á reglugerð nr. 234/2020 um opinbert eftirlit og aðra opinbera starfsemi með matvælum, fódri o.fl. sem innleiðir reglugerð EB nr. 2017/625 (Eftirlitsreglugerðin). Opinberu eftirliti með löggjöf sem ekki heyrir undir EES samninginn er þó ekki skylt að fara eftir eftirlitsreglugerðinni.

Með matvælakeðju er átt við alla þætti frá hafi og haga til maga s.s. við ræktun og tínslu jurta, notkun plöntuverndarvara, eldi dýra, veiðar dýra og fiska, slátrun, framleiðslu og dreifingu matvæla og framleiðslu, dreifingu og notkun fódurs.

Áætlanir um opinbert eftirlit byggjast á löggjöf sem gildir á hverju sviði. Eftirlitsáætlun skal gera til a.m.k. þriggja ára samkvæmt eftirlitsreglugerð. Hún byggist á löggjöf og einnig stefnu og markmiðum hvers lands og lögbærs yfirvalds.

Hér á eftir er lýsing á skipulagi og stjórnun eftirlits á þeim sviðum sem eftirlitsreglugerðin gildir um og talin eru upp í 1. gr., 2. tl. reglugerðar EB nr. 2017/625. Að auki er (að hluta) lýsing á eftirliti með löggjöf sem ekki heyrir undir EES samninginn og þar með eftirlitsreglugerðina.

Fyrirtæki í matvælakeðjunni bera ábyrgð á að uppfylla ákvæði laga og reglna. Hlutverk opinbers eftirlits er að staðfesta að fyrirtækin axli þessa ábyrgð.

Markmið opinbers eftirlits með matvælakeðjunni er að staðfesta að farið sé að lögum og reglum um hollustuhætti, stuðla að góðum starfsvenjum í viðskiptum með matvæli og vernda hagsmuni neytenda.

Reglubundið opinbert eftirlit skal vera áhættumiðað þar sem horft er m.a. til þeirrar áhættu sem fólgin er í hráefninu og framleiðsluaðferðinni, niðurstaðna úr eftirliti og áreiðanleika innra eftirlits fyrirtækjanna. Þá skal opinberu eftirliti sinnt með samræmdum hætti á landinu öllu samkvæmt skjalfestu verklagi.

4.1. Matvæli

Ábyrgð á eftirliti: Matvælastofnun og heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga.

Heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga fer skv. 22. gr. [laga nr. 93/1995 um matvæli](#) með opinbert eftirlit með framleiðslu og dreifingu matvæla annarra en þeirra sem Matvælastofnun hefur opinbert eftirlit með og talin eru upp í 6. grein sömu laga.

6. gr.

[Matvælastofnun annast opinbert eftirlit samkvæmt lögum þessum með:

a. [allri frumframleiðslu matvæla, annarra en matjurta], ¹⁾

[b. innflutningi og útflutningi búfjárafurða,

c. kjötvinnslum og kjötpökkunarstöðvum, að undanskildum kjötvinnslum sem starfræktar eru í smásöluverslunum,

d. mjólkurstöðvum og eggjavinnslu.] ²⁾

[e.] ²⁾ smitsjúkdómum búfjár,

[f.] ²⁾ meðferð, skoðun og mati á sláturfurðum,

[g.] ²⁾ heilbrigðisskoðun eldisfisks,

[h.] ²⁾ meðferð, flutningi, geymslu, vinnslu og dreifingu sjávarafurða, að undanskilinni smásölu,

[i.] ²⁾ innflutningi annarra matvæla en getið er í [a–h-lið], ²⁾ ³⁾

[j. innflutningi [matvælasnertiefna] ⁴⁾. ⁵⁾

¹⁾ L. 40/2016, 1. gr. ²⁾ L. 143/2009, 4. gr. ³⁾ L. 167/2007, 35. gr. ⁴⁾ L. 144/2019, 1. gr. ⁵⁾ L. 143/2013, 1. gr.

4.1.1. Frumframleiðsla matvæla

Frumframleiðsla er framleiðsla, eldi eða ræktun undirstöðuafurða ásamt uppskeru, mjóltum og eldi dýra fram að slátrun. Frumframleiðsla tekur einnig til dýra og fiskveiða og nýtingar villigróðurs.

Frumframleiðsla matvæla annarra en matjurta

Ábyrgð: Matvælastofnun.

Matvælastofnun hefur opinbert eftirlit með allri frumframleiðslu matvæla annarra en matjurta skv. 6. gr. laga nr. 93/1995 um matvæli. Það felur í sér eftirlit með fiskiskípum, aflameðferð og eldi dýra (fiska, sauðfjár, geitfjár, nautgripa, hrossa, svína, fugla o.s.frv.) til manneldis.

Áhættumats- og frammistöðuflokkunarkerfi er notað til þess að meta eftirlitsþörf starfsstöðva í frumframleiðslu. Afrakstur matsins segir til um hver tíðni opinbers eftirlits skal vera í hverri starfsstöð. Matið byggist bæði á dýravelferðarþáttum og öryggi matvæla.

- [Áhættu- og frammistöðuflokkun – Frumframleiðsla og annað dýrahald](#)
- [Mat á eftirlitsþörf með frumframleiðslu og öðru dýrahaldi.](#)
- [Áhættuflokkun - Fiskeldi-rekstur og búnaður – Mat á eftirlitsþörf með fiskeldi.](#)

Opinbert eftirlit byggir á [skoðunarhandbókum](#) og öðrum eftirlitsáherslum og eftirlitsverkefnum sem stuðla að samræmi í eftirlitinu.

Eftirlitsgagnagrunnur Matvælastofnunar, Ísleyfur, heldur utan um upplýsingar um starfsstöðvar, áhættu- og frammistöðuflokkun, eftirlitsþörf, allar niðurstöður úr eftirliti, fjölda skoðana og tegundir eftirlits. Eftirlitsskýrslur fiskeldis varðandi rekstur og búnað eru birtar á [vef Matvælastofnunar](#).

Starfsstöðvar með frumframleiðslu dýraafurða er að finna á [lista yfir frumframleiðendur](#).

Frumframleiðsla matjurta.

Ábyrgð: Heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga.

Heilbrigðiseftirlitið hefur opinbert eftirlit með frumframleiðslu (ræktun) matjurta sbr. 6. gr. laga nr. 93/1995 um matvæli.

Áhættu- og frammistöðuflokkun fyrir framleiðslu á spírum úr fræjum er að finna í

- [Áhættu- og frammistöðuflokkun matvælafyrirtækja undir eftirliti heilbrigðisnefnda.](#)

Áhættu- og frammistöðuflokkun fyrir matvælafyrirtæki með aðra frumframleiðslu matjurta hefur ekki verið gefin út.

Upplýsingar um ræktun og þökkun matjurta á [vef Matvælastofnunar](#).

Hvert heilbrigðiseftirlitssvæði heldur skrá yfir ræktendur matjurta. Skráning á niðurstöðum eftirlits og skýrslugerð fara eftir verklagi hvers heilbrigðiseftirlits.

4.1.2. Framleiðsla og dreifing matvæla.

Framleiðsla dýraafurða

Ábyrgð: Matvælastofnun.

Matvælastofnun hefur opinbert eftirlit með framleiðslu dýraafurða þ.e. sláturhúsum, kjötvinnslum og kjötpökkunarstöðvum (öðrum en þeim sem eru starfsræktar í smásöluverslunum), mjólkurvinnslum, eggjavinnslum, meðferð, flutningi, geymslu, vinnslu og dreifingu sjávarafurða (að undanskilinni smásölu) skv. 6. gr. laga nr. 93/1995 um matvæli.

Áhættu- og frammistöðuflokkunarkerfi er notað til þess að meta eftirlitspörf fyrirtækja sem framleiða matvæli úr dýraríkinu. Afrakstur þess segir til um hver tíðni opinbers eftirlits skal vera í hverri starfsstöð. Starfsstöð er staður sem hefur fengið starfsleyfi til framleiðslu og/eða dreifingu matvæla. Fyrirtæki getur verið með eina eða fleiri starfsstöðvar.

- [Áhættu- og frammistöðuflokkun fóður- og matvælafyrirtækja undir eftirliti Matvælastofnunar](#)

Opinbert eftirlit byggir á [skoðunarhandbókum](#) og öðrum eftirlitsáherslum og eftirlitsverkefnum sem stuðla að samræmi í eftirlitinu.

Eftirlitsgagnagrunnur Matvælastofnunar, Ísleyfur, heldur utan um upplýsingar um starfsstöðvar, áhættu- og frammistöðuflokkun starfsstöðva, allar niðurstöður úr eftirliti, tímafjöldu eftirlits og tegundir eftirlits. Auk reglubundins eftirlits framkvæmir Matvælastofnun úttektir vegna umsókna um starfsleyfi. Einnig getur komið til viðbótareftirlits vegna eftirfylgni með úrbótum, ábendinga, gruns um brot eða brota sem uppvíst hefur orðið um.

- Lista yfir starfsstöðvar matvælafyrirtækja með starfsleyfi er að finna á [lista yfir samþykktar starfsstöðvar](#).

Framleiðsla matvæla annarra en dýraafurða og dreifing matvæla

Ábyrgð: Heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga.

Heilbrigðiseftirlitið fer með opinbert eftirlit með framleiðslu og dreifingu matvæla annarra en þeirra sem Matvælastofnun hefur eftirlit með og taldar eru upp í 6. grein laga nr. 93/1995 um matvæli. Heilbrigðiseftirlitið fer m.a með eftirlit með matvöruverslunum, veitingastöðum, vatnsveitum, matvælavinnslum s.s samloku- og salatframleiðslu, gosdrykkja- og bjórframleiðslu, brauð-, kex -, sultu- og sælgætisframleiðslu.

Til þess að meta eftirlitspörf starfsstöðva matvælafyrirtækja s.s. veitingahúsa og annarra stórelldhúsa, bakaría og matvöruverslana auk innflutnings- og dreifingaraðila hefur verið gefið út áhættu- og frammistöðuflokkunarkerfi sem áhættuflokkar starfsstöðvar og lýsir þörf þeirra fyrir opinbert eftirlit í starfsstöðinni í klst/ári. Áhættuflokkun byggir á sömu forsendum og áhættuflokkun fyrir opinbert eftirlit með starfsstöðvum sem framleiða matvæli úr dýraríkinu.

- [Áhættu- og frammistöðuflokkun matvælafyrirtækja undir eftirliti heilbrigðisnefnda](#)

Opinbert eftirlit byggir á [eftirlitshandbók](#) og öðrum eftirlitsáherslum og eftirlitsverkefnum sem stuðla að samræmi í eftirlitinu.

Hvert heilbrigðiseftirlitssvæði heldur skrá yfir matvælafyrirtæki undir þeirra eftirliti. Skráning á niðurstöðum eftirlits og skýrslugerð fara eftir verklagi hvers heilbrigðiseftirlitssvæðis.

4.1.3. Annað eftirlit á sviði matvæla

Heilbrigðisskoðun í sláturhúsum

Ábyrgð: Matvælastofnun.

Matvælastofnun fer með opinbert eftirlit í sláturhúsum, framkvæmir heilbrigðisskoðun fyrir og eftir slátrun og hefur eftirlit með velferð dýra. Opinbert eftirlit fer fram daglega og byggir á [skoðunarhandbókum](#) og öðrum eftirlitsáherslum og eftirlitsverkefnum sem stuðla að samræmi í eftirlitinu. Skráning á niðurstöðum eftirlits fer fram á sérstökum eyðublöðum skv. reglum í skoðunarhandbók. Listar yfir sláturhús með starfsleyfi er að finna á [lista yfir samþykktar starfsstöðvar](#).

Innflutningur og útflutningur dýraafurða og annarra matvæla

Fjallað er um inn- og útflutning í kafla 4.12.

Matvælasnertiefni

Ábyrgð: Heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga og Matvælastofnun.

Heilbrigðiseftirlitið hefur opinbert eftirlit með framleiðslu og dreifingu matvælasnertiefna, sbr. 1. mgr. 14. gr. laga nr. 93/1995 um matvæli. Matvælastofnun og heilbrigðiseftirlitið hafa eftirlit með notkun matvælasnertiefna í matvælafyrirtækjum sem eru undir þeirra eftirliti. Matvælastofnun fer með innflutningseftirlit með matvælasnertiefnum samkvæmt 6. gr. laga nr. 93/1995.

Tíðni eftirlits með notkun matvælasnertiefna er samkvæmt áhættu- og frammistöðuflokkun matvælafyrirtækja. Framkvæmd þess eftirlits er samkvæmt [skoðunarhandbókum](#) fyrir matvæli.

Leiðbeiningar um [eftirlit með matvælasnertiefnum](#).

Nánari upplýsingar um reglur um matvælasnertiefni eru á [vefsíðu Matvælastofnunar](#).

Leifar plöntuverndarvara (varnarefnaleifar)

Ábyrgð: Matvælastofnun og heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga.

Matvælastofnun gerir árlega áætlun um sýnatökur vegna leifa plöntuverndarvara í grænmeti, ávöxtum, kornvörum og fleiri matvælum. Skipting sýna tekur mið af neyslu mismunandi tegunda og því hversu algengt er að slíkar leifar finnist í tegundinni. Heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga ber ábyrgð á framkvæmd sýnatöku og eftirfylgni.

Nánari upplýsingar um eftirlit með varnarefnaleifum eru á [vefsíðu Matvælastofnunar](#).

Skýrslu um niðurstöður eftirlits með varnarefnaleifum er skilað árlega til Matvælaöryggisstofnunar Evrópu (EFSA) sem síðan notar þær í samantekt sína um varnarefnaleifar matvæla í Evrópu.

Efnaleifar í dýrum og dýraafurðum

Ábyrgð: Matvælastofnun.

Matvælastofnun útbýr árlega sýnatökuáætlunir samkvæmt kröfum í reglugerð nr. 30/2012 og ber ábyrgð á sýnatökum og eftirfylgni.

[Leiðbeiningar \(LBE-010\) um eftirlit með efnaleifum í afurðum dýra](#) lýsa framkvæmd við gerð sýnatökuáætlana og framkvæmd sýnatöku.

Upplýsingar um niðurstöður mælinga eru á [vefsíðu Matvælastofnunar](#).

Skýrslu um niðurstöður eftirlits með efnaleifum í dýraafurðum er skilað árlega til Matvælaöryggisstofnunar Evrópu (EFSA).

Súnur - Salmonella og kampýlóbakter

Fjallað er um opinbert eftirlit með súnum í kafla 4.4 um dýraheilbrigði.

Óæskileg efni í sjávarafurðum

Matís fær fjármagn frá Matvælaráðuneytinu til verkefnisins. Matvælastofnun tekur þátt í gerð sýnatökuáætlunar með Matís. Hafrannsóknarstofnunin og Matvælastofnun sjá um sýnatöku skv. leiðbeiningum frá Matís. Matís gefur árlega út skýrslu á ensku.

Skýrsla: [Niðurstöður sívirktrar vöktunar á óæskilegum efnum í sjávarfangi úr auðlindinni 2022.](#)

Tilkynningarskyldar örverur

Stjórnandi matvælafyrirtækis skal tilkynna til viðeigandi eftirlitsaðila komi upp grunur um að matvæli sem fyrirtækið hefur framleitt geti verið hættuleg neytendum skv. 8. gr.c. og 24. gr. laga nr. 93/1995 um matvæli. Tilkynningarskyldan á við allt sem getur valdið því að matvæli geta valdið neytanda heilsutjóni sbr. þau viðmið sem hafa verið sett í reglugerðum sem og ef tilkynningarskyldar örverur sem geta valdið tilkynningarskyldum sjúkdómum greinast í matvælum sbr. reglugerð nr. 221/2012. Rannsóknastofu sem greinir tilkynningarskyldar örverur í matvælum ber að tilkynna það til Matvælastofnunar samkvæmt 24. gr. laga nr. 93/1995 um matvæli.

Eftirlitsaðili kannar í kjölfar tilkynningar viðbrögð fyrirtækisins sem á í hlut og fylgir því eftir að gerðar séu viðeigandi ráðstafanir sem taka mið af þeirri hættu sem neytendum gæti stafað af umræddum matvælum.

4.2. Erfðabreytt ræktun utandyra til framleiðslu á matvælum eða fóðri

Ábyrgð: Umhverfisstofnun.

Umhverfisstofnun veitir leyfi fyrir starfsemi með erfðabreyttar lífverur og fer með opinbert eftirlit með starfseminni sbr. lög nr. 18/1996 um erfðabreyttar lífverur.

4.3. Fóður

Markmið opinbers eftirlits með fóðri er að staðfesta að farið sé að lögum og reglum um hollustuhætti, stuðla að góðum starfsvenjum í viðskiptum með fóður og vernda hagsmuni neytenda.

4.3.1. Framleiðsla fóðurs og hráefna til fóðurgerðar

Ábyrgð: Matvælastofnun

Áhættu- og frammistöðuflokkunarkerfi er notað til þess að meta eftirlitsþörf fyrirtækja sem framleiða fóður og segir til um hver tíðni opinbers eftirlits skal vera í hverri starfsstöð. Nánar um [Áhættu- og frammistöðuflokkun fyrirtækja](#).

Matvælastofnun framkvæmir úttektir vegna umsókna um starfsleyfi. Auk reglubundins eftirlits getur komið til viðbótareftirlits vegna eftirfylgni með úrbótum, ábendinga eða brota sem uppvíst hefur orðið um. Þá felst fóðureftirlit einnig í skráningu allra skráningarskyldra fóðurfyrirtækja og skráningu lyfjablandaðs fóðurs, fóðurukefna, forblandna fóðurukefna og alls fóðurs sem flutt er inn frá löndum utan EES. Eftirliti með fóðri er sinnt skv. [skoðunarhandbókum](#) sem birtar eru á vef stofnunarinnar.

Eftirlitsgagnagrunnur Matvælastofnunar, Ísleyfur, heldur utan um upplýsingar um starfsstöðvar, áhættu- og frammistöðuflokkun starfsstöðva, allar niðurstöður úr eftirliti, tímafjöldi eftirlits og tegundir eftirlits.

Lista yfir starfsstöðvar fóðurfyrirtækja með starfsleyfi er að finna á [lista yfir samþykktar starfsstöðvar](#).

4.3.2. Afurðir frá matvælafyrirtækjum, nýttar í fóður eða til vinnslu aukaafurða dýra

Ábyrgð: Matvælastofnun og heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga.

Lög nr. 93/1995 og 22/1994.

Reglugerð 103/2010, Viðauki II kafli VI.

Samhliða eftirliti með matvælum í matvælafyrirtækjum sbr. kafla 4.1.2. er gengið úr skugga um að aðilar sem afhenda afurðir sem nýta á sem fóður séu skráðir hjá Matvælastofnun sem fóðurfyrirtæki. Heilbrigðiseftirlit kannar fyrir Matvælastofnun hvort meðferð þeirra sé í samræmi við kröfur ef á að nýta þær til fóðurgerðar eða hvort þær flokkast sem aukafurðir dýra. Heilbrigðiseftirlit lætur Matvælastofnun vita ef meðferð er ábótavant. Matvælastofnun grípur til viðeigandi aðgerða.

4.3.3. Notkun fóðurs við eldi dýra (í frumframleiðslu)

Ábyrgð: Matvælastofnun.

Lög nr. 22/1994 um eftirlit með fóðri, áburði og sáðvöru.

Samhliða eftirliti með dýrahaldi í frumframleiðslu sbr. kafla 4.1.1 er haft eftirlit með að fóður sé frá samþykktu eða skráðu fóðurfyrirtæki, merkt viðeigandi dýrategund, rekjanleiki tryggður, þrif, meindýravarnir og aðskilnaður sé í lagi.

Eftirliti er sinnt skv. verklagi í skoðunarhandbókum og útgefnum gátlistum fyrir hinar ýmsu dýrategundir.

Niðurstöður eftirlits Matvælastofnunar eru skráðar í Ísleyf.

4.4. Dýraheilbrigði

Ábyrgð: Matvælastofnun skv lögum nr. 25/1993 um dýrasjúkdóma og varnir gegn þeim.

Eftirlit með dýraheilbrigði miðast við að hindra og lágmarka smitsjúkdóma sem geta verið skaðlegir dýrum og mönnum.

Samkvæmt lögum um dýrasjúkdóma og varnir gegn þeim nr. 25/1993, ber hverjum þeim sem hefur ástæðu til að ætla að dýr sé haldið smitsjúkdómi sem lögin ná yfir eða áður óþekktum sjúkdómi, að tilkynna það hverjum þeim dýralækni sem til næst eða lögreglu. Þessi vöktun dýraeigenda og almennings ásamt vakandi augum dýralækna er gífurlega mikilvæg í því skyni að koma í veg fyrir að nýir smitsjúkdómar breiðist út. Sumir sjúkdómar eru þó þess eðlis að dýrin geta verið sýkt án þess að sjúkdómseinkenni komi fram og því nauðsynlegt að vakta þá með sýnatökum. Matvælastofnun metur hvaða sjúkdóma er mest þörf á að vakta hverju sinni. Við matið er tekið tillit til mögulegra smitleiða og sjúkdómastöðu í nágrannalöndum okkar og þeim löndum sem við eigum viðskipti við, jafnframt er farið eftir reglum alþjóðadýraheilbrigðisstofnunarinnar (OIE) og viðskiptalanda okkar eftir því sem við á.

Í skýrslu [Matvælastofnunar um skimanir vegna smitsjúkdóma í dýrum](#) má sjá niðurstöður skimana og hvaða sjúkdómar eru vaktaðir reglulega í nautgripum, sauðfé, svínnum, hrossum, alifuglum, fiskum, skelfiskum, aliminkum, hundum, villtum refum, skordýrum, og hreindýrum.

Upplýsingar um sjúkdómastöðu hérlendis eru einnig birtar í skýrslu á ensku; [Animal Disease Notification and Surveillance](#).

Hér er fjallað sérstaklega um skyldur Íslands hvað varðar opinbert eftirlit með dýraheilbrigði skv. löggjöf sem fellur undir EES samning (þ.e. kúariðu (TSE), súnur og fisksjúkdóma). Einnig er hér fjallað um eftirlit með notkun lyfja í eldi dýra þar sem lyfjanotkun tengist heilbrigði dýra.

4.4.1. Kúariða (TSE)

Árlega eru tekin sýni úr nautgripum hérlendis til greiningar á kúariðu og er það í samræmi við skyldur skv. reglugerð 41/2012. Upplýsingar um fjölda sýna eru í kafla 2.7 í [skýrslu Matvælastofnunar um skimanir vegna smitsjúkdóma í dýrum](#).

Nánar um [eftirlit með kúariðu](#).

Árlega er skilað skýrslu til WOAHA og ESB um sýni sem tekin eru til greiningar á TSE sjúkdómum í nautgripum, sauðfé, geitfé og hreindýrum.

Alþjóðlega dýraheilbrigðismálastofnunin (WOAHA) hefur viðurkennt Ísland sem kúariðulaust land á sögulegum forsendum. Þar vegur þyngst að kúariða hefur aldrei greinst hér á landi, lifandi nautgripir hafa ekki verið fluttir inn síðan 1933, bannað hefur verið að flytja inn kjöt- og beinamjöl síðan 1968 og óheimilt hefur verið að fódra nautgripi á kjöt- og beinamjöli síðan 1978. Innflutningur á fósturvísum hefur verið leyfður inn á einangrunarstöð í tengslum við ákveðin verkefni

4.4.2. Sýklalyfjaónæmi

Ábyrgð: Matvælastofnun og heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga.

Vöktun á sýklalyfjaónæmi er í samræmi við reglugerð nr. 1000/2018. Matvælastofnun útbýr sýnatökuáætlun en framkvæmd sýnatöku er ýmist á ábyrgð Matvælastofnunar eða heilbrigðiseftirlits sveitarfélaga.

Einnig er sótt um fjármagn vegna eftirlitsverkefna á sviði sýklalyfjaónæmis í Sýklalyfjaónæmis- og súnusjóð sem hýstur er í Matvælaráðuneyti.

Matvælastofnun gefur árlega út [skýrslu um niðurstöður eftirlitsverkefna og vöktunar á sýklalyfjaónæmi](#).

Skýrslu um niðurstöður vöktunar á sýklalyfjaónæmi er skilað árlega til Matvælaöryggisstofnunar Evrópu (EFSA)

4.4.3. Súnur

Súna er skilgreind sem sjúkdómur og/eða sýking sem smitast beint eða óbeint með náttúrulegum hætti á milli dýra og manna. Súnuvaldar eru hvers kyns tegundir veira, baktería, sveppa, sníkjudýra eða annarra líffræðilegra eininga sem geta valdið sjúkdómum sem berast milli dýra og manna.

Matvælastofnun fer með framkvæmd reglugerðar nr. 1048/2011 um vöktun súna og súnuvalda. Þessi reglugerð byggir á tilskipun Evrópusambandsins nr. 2003/99 um sama efni. Tilgangur reglugerðarinnar er að sjá til þess að súnur, súnuvaldar og ónæmi þeirra gegn sýklalyfjum sé vaktað á réttan hátt og tilhlýðileg faraldsfræðileg rannsókn fari fram þegar matarbornir sjúkdómar koma upp. Einnig er í gildi reglugerð nr. 1011/2011 um varnir gegn *Salmonella* og öðrum tilteknum súnuvöldum sem berast með matvælum. Þessi reglugerð innleiðir reglugerð Evrópusambandsins nr. 2160/2003 um sama efni auk þess sem hún inniheldur nokkur séríslensk ákvæði.

Matvælastofnun gefur út landsáætlanir um varnir og viðbrögð við salmonellu í alifuglum og svínum og við kampýlóbakter í alifuglum. Í landsáætlunum er nánari lýsing á sýnatökum við framleiðslu fóðurs, við eldi dýra og við slátrun. Haft er eftirlit með sýnatökum framleiðenda í reglubundnu eftirliti með matvælum sbr. kafla 4.1. Landsáætlanir um varnir og viðbrögð eru endurskoðaðar reglulega.

[Tengill í landsáætlanir er hér.](#)

- Landsáætlun um varnir og viðbrögð gegn salmonellu í alifuglarækt
- Landsáætlun um varnir og viðbrögð gegn kampýlóbakter í alifuglarækt
- Landsáætlun um varnir og viðbrögð gegn salmonellu í svínarækt

Við skipulagningu sýnatöku og viðbrögð vegna opinberra sýna sem Matvælastofnun tekur er unnið samkvæmt verkferli [VRF-011](#).

Niðurstöður vöktunar samkvæmt landsáætlunum eru birtar á [mælaborði](#) og í [árlegum skýrslum](#)

- Mælaborð með niðurstöðum vöktunar vegna LÁVV í alifuglarækt
- Mælaborð með niðurstöðum vöktunar vegna LÁVV í svínarækt
- Árlegar skýrslur um súnur og sýklalyfjaónæmi

Skýrslu um niðurstöður vöktunar á súnnum er skilað árlega til Matvælaöryggisstofnunar Evrópu (EFSA).

4.4.4. Fisksjúkdómar

Almennar reglur um opinbert heilbrigðiseftirlit með eldi lagardýra lúta löggjöf sem innleidd var í apríl 2021 með reglugerð nr. 2016/429/EB (ísl. nr. 462/2021) og gilda sömu grundvallar eftirlitsreglur á Íslandi og öðrum löndum innan EES. Einnig geta ábendingar og upplýsingar um afföll sem rekstarleyfishafar skila reglulega til Matvælastofnunar, sbr. 55. gr. reglugerðar nr. 540/2020, leitt til aukins eftirlits og sýnatöku.

Í [ársskýrslum dýralæknis fisksjúkdóma](#) má sjá, fyrir hvaða smitsjúkdómum er skimað í fiskeldi sem og niðurstöður skimunar. Skimað er reglulega fyrir sjúkdómum af völdum baktería, sníkjudýra, sveppa og veira.

Upplýsingar um sýnatökuáætlun og niðurstöður vöktunar á fisksjúkdómum hérlendis eru einnig birtar [á enskri síðu Matvælastofnunar um sjúkdómastöðu](#) – sjá Aquatic animals.

4.4.5. Lyfjanotkun

Ábyrgð: Lyfjastofnun og Matvælastofnun.

Opinbert eftirlit með framleiðslu, dreifingu og notkun dýrallyfja er í höndum tveggja stofnana, Lyfjastofnunar og Matvælastofnunar. Lyfjastofnun ber ábyrgð á leyfisveitingum og eftirliti með framleiðslu og dreifingu lyfja til þeirra sem fara með sölu þeirra (apótek, dýralæknar) en Matvælastofnun fer með eftirlit með ávísun og notkun lyfja í dýr, þ.m.t. skráningu á notkun lyfja hjá þeim sem halda dýr.

Allir heildsalar fá a.m.k. eina eftirlitsheimsókn frá Lyfjastofnun á fimm ára tímabili. Stuðst er við gátlista við eftirlitið sem gerir ráð fyrir skoðun á dýrallyfjum og sölu þeirra til dýralækna. Dreifing dýrallyfja er nánast eingöngu með kaupum dýralækna á lyfjum í heildsölu og notkun þeirra í eigin starfsemi auk þess sem sjálfstætt starfandi dýralæknar hafa lyfsöluleyfi. Eftirlit með smásölu dýrallyfja er samkvæmt áhættumati og er framkvæmt einu sinni á 4-10 ára fresti. Stuðst er við gátlista við slíkt eftirlit.

Heimilt er að framleiða og dreifa lyfjablönduðu fóðri á Íslandi og er leyfisveiting á slíkri starfsemi ásamt eftirliti í höndum Lyfjastofnunar. Aðeins er heimilt að afhenda lyfjablandað fóður gegn lyfseðli dýralæknis.

Matvælastofnun fer með eftirlit með notkun og geymslu lyfja á starfsstöðvum með búfé sbr. kafla 4.1.1. Umráðamönnum búfjár ber að halda skráningar í hjarðbók um heilsufar dýra og lyfjameðhöndlun þeirra. Skráningar skulu aðgengilegar til 10 ára aftur í tímann.

4.5. Aukaafurðir dýra (ABP)

Ábyrgð: Matvælastofnun, Heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga, Umhverfisstofnun.

Reglugerð nr. 674/2017 um heilbrigðisreglur að því er varðar aukaafurðir úr dýrum og afleiddar afurðir sem ekki eru ætlaðar til manneldis.

Opinbert eftirlit fer fram:

- Í þeim matvælafyrirtækjum sem aukaafurðir dýra verða til: Matvælastofnun og heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga samkvæmt skoðunarhandbók Matvæli úr dýraríkinu og Eftirlitshandbók heilbrigðiseftirlits sveitarfélaga
- Með flutningsaðilum aukaafurða dýra: Heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga skv. Eftirlitshandbók heilbrigðiseftirlits sveitarfélaga
- Hjá vinnslustöðvum/pökkunarstöðvum fóðurs: Matvælastofnun skv. Skoðunarhandbók Fóður
- Í starfsstöðvum sem vinna ABP, en falla ekki undir ofangreinda þætti: Skv. viðeigandi kröfum í gildandi löggjöf.

Listi yfir starfsstöðvar sem hafa starfsleyfi fyrir framleiðslu úr aukaafurðum dýra er á vef Matvælastofnunar, sjá ABP (Animal by-products) á [lista yfir samþykktar starfsstöðvar](#).

Ekki hefur verið gerð áhættuflokkun fyrir eftirlit með aukaafurðum dýra. Eftirlitstíðni í matvælafyrirtækjum þar sem ABP verður til og í fóðurfyrirtækjum sem vinna ABP ræðst af áhættu- og frammistöðuflokkun þeirra fyrirtækja sjá kafla 4.1. og 4.3.

Unnið er að skýrari skiptingu milli eftirlitsaðila á eftirliti með ýmsum sviðum aukaafurða dýra s.s. varðandi moltu og förgun, en reglugerðarákvæði skýra það ekki nægjanlega. Meginskiptingin er að Matvælastofnun er með vinnslueftirlit, en heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga og Umhverfisstofnun með umhverfiseftirlit.

Nánari upplýsingar um aukaafurðir dýra eru á [vefsíðu Matvælastofnunar](#).

4.6. Velferð og vernd dýra

Ábyrgð: Matvælastofnun skv. 4. gr. laga nr. 55/2013 um velferð dýra.

Fagráð um velferð dýra er Matvælastofnun til ráðgjafar og til umsagnar við leyfisveitingar fyrir dýratilraunir, sjá 5. gr. laganna.

[Áhættu-og frammistöðuflokkunarkerfi](#) er notað til að meta eftirlitspörf hjá frumframleiðendum og öðrum sem halda dýr. Áhættan er metin út frá dýravelferð og matvælaöryggi. Reglubundið eftirlit er skipulagt á grunni áhættuflokkunarinnar.

Grun um brot á ákvæðum laga nr. 55/2013 um velferð dýra skal tilkynna til Matvælastofnunar skv. 8. gr. laganna. Matvælastofnun kannar hvort tilkynningar eru á rökum reistar. Opinberu eftirliti með velferð dýra er forgangsraðað samkvæmt eftirfarandi:

- A. Alvarlegar ábendingar um illa meðferð á dýrum
- B. Eftirfylgni alvarlegra frávíka
- C. Eftirlit á bæjum þar sem forsaga er óþekkt
- D. Eftirfylgni frávíka
- E. Reglubundið eftirlit samkvæmt áhættuflokkun

Allt framkvæmt eftirlit og niðurstöður þess eru skráð í Ísleyf. Svið Samhæfingar vinnur úr niðurstöðum og mótar áherslur í eftirliti. Svið Vettvangseftirlits skipuleggur og framkvæmir eftirlit, eftirfylgni krafna um úrbætur, beitingu þvingana og refsinga.

4.6.1. Velferð búfjár

Til eru reglugerðir um velferð eftirfarandi dýrategunda:

Alifuglar: reglugerð nr. 1359/2022, Hross: reglugerð nr. 910/2014, Minkar: reglugerð nr. 1277/2014, Nautgripir: reglugerð nr. 1065/2014, Svín: reglugerð nr. 1276/2014, Sauðfé og geitfé: reglugerð nr. 1066/2014

Við framkvæmd eftirlits er stuðst við [skoðunarhandbækur](#) fyrir hinar ýmsu dýrategundir sbr. kafla 4.1.1. Við eftirlit með dýrategundum sem skoðunarhandbækur ná ekki yfir eru notaðir gátlistar.

Hluti daglegs eftirlits í sláturhúsum felur í sér eftirlit með velferð dýra (sjá kafla 4.1.3. Heilbrigðisskoðun í sláturhúsum), það nær til aðbúnaðar við flutning sláturdýra, meðferðar í rétt og við aflifun. Einnig eru ýmis atriði sannreynd á sláturdýrum sem leitt geta til athugasemda við velferð í eldi, auk þess sem lagt er mat á þéttleika í eldi með rýni gagna um fjölda dýra sem kemur til slátrunar.

4.6.2. Velferð eldisfisks /lagardýra

Reglugerð nr. 300/2018 um velferð lagardýra, varnir gegn sjúkdómum og heilbrigðiseftirlit með eldisstöðvum. Þar segir að Matvælastofnun skuli sinna vörnum, sjúkdómsgreiningu og opinberu eftirliti á sviði velferðar og sjúkdóma í eldisdýrum eins og nánar er mælt fyrir um í reglugerðinni.

Áhættustig og tíðni eftirlits er metin skv. II. hluta reglugerðar nr. 462/2021 (18.-42. gr.).

Opinber skrá yfir eldisfyrirtæki er á [vef Matvælastofnunar](#).

4.6.3. Vernd dýra sem notuð eru í vísindalegum tilgangi

Reglugerð nr. 460/2017 um vernd dýra sem notuð eru í vísindaskyni.

Við leyfisveitingar og reglubundið eftirlit með viðurkenndum tilraunadýrastöðvum eru notaðir gátlistar skv. reglugerð nr. 460/2017. Teknar eru stikkprufur á hæfisskírteinum starfsmanna og kannað hvort leyfi

sé fyrir rannsóknum sem eru í gangi. Leyfisveiting fyrir einstökum rannsóknum er á höndum Matvælastofnunar að fenginni umsögn Fagráðs um velferð dýra.

4.6.4. Velferð gæludýra

Reglugerð nr. 80/2016 um velferð gæludýra.

Ekki er reglubundið opinbert eftirlit með gæludýrum, en eftirlit með velferð þeirra byggir á ábendingum sem berast Matvælastofnun.

Starfsemi með varanlegt gæludýrahald eða þjónusta við dýr er tilkynningaskyld til Matvælastofnunar. Reglubundið eftirlit er með slíkri starfsemi og er stuðst við gátlista.

4.6.5. Velferð dýra í flutningi

Reglugerð nr. 527/2017 um velferð dýra í flutningi.

Ekki er skipulagt eftirlit með velferð dýra í flutningi, en brugðist er við ábendingum sem berast Matvælastofnun.

Daglegt eftirlit í sláturhúsum (sjá kafla 4.1.3. Heilbrigðisskoðun í sláturhúsum) getur leitt til athugasemda við velferð í flutningum.

4.6.6. Vernd dýra við aflifun

Reglugerð nr. 911/2012 um vernd dýra við aflifun.

Daglegt eftirlit við slátrun fer fram skv. [skoðunarhandbókum](#), þar koma fram gæðaskjöl sem unnið er eftir. Daglegt eftirlit er ekki byggt á kerfisbundinni áhættugreiningu. Daglegt eftirlit í sláturhúsum fer skv. skoðunarhandbókunum „Daglegt eftirlit við slátrun á sauðfé, svínunum og stórgripum“ og „Daglegt eftirlit við slátrun alifugla“.

4.7. Verndarráðstafanir gegn plöntuskaðvöldum

Ábyrgð: Matvælastofnun

- Lög nr. 51/1981 um varnir gegn sjúkdómum og meindýrum á plöntum
- Reglugerð nr. 189/1990 um innflutning og útflutning á plöntum og plöntuafurðum
- Reglugerð nr. 933/2017 um varnir gegn útbreiðslu plöntusjúkdóma
- Reglugerð nr. 455/2006 um eftirlit með kartöfluútsæði.

Markmið eftirlits með innflutningi plantna og plöntuafurða er að takmarka að sjúkdómar eða meindýr sem talin eru geta valdið miklum skaða berist til landsins og valdið gætu tjóni á innlendri plönturæktun. Einnig að hefta frekari útbreiðslu nýrra og hættulegra skaðvalda sem þegar eru komnir og vinna að útrýmingu þeirra teljist það mögulegt.

Allar tilkynningar um innflutning (sendingar) plantna berast í þjónustugátt Matvælastofnunar.

Eftirlit með innflutningi fer fram með skjalaskoðun á þeim gögnum sem fylgja sendingu hverju sinni. Ákvæði um hvenær heilbrigðisvottorð skal fylgja sendingu kemur fram í reglugerð nr. 189/1990. Almennt er ekki gerð vöruskoðun.

Eftirlit með kartöfluútsæði felst í skráningu og leyfisveitingu til kartöfluræktenda sem afhenda útsæði til sölu og dreifingar á almennum markaði auk eftirlitsferða þar sem sýnum er safnað til greiningar á hringroti og kartöfluhnúðormi. Ákvæði um framkvæmd eftirlits kemur fram í reglugerð nr. 455/2006 um kartöfluútsæði.

4.8. Plöntuverndarvörur

Ábyrgð: Umhverfistofnun, Heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga, Matvælastofnun og Vinnueftirlit ríkisins bera ábyrgð samkvæmt eftirfarandi lýsingu.

Umhverfisstofnun skv. efnalögum nr.61/2013 sér um opinbert eftirlit með plöntuverndarvörum á markaði. Þá vinnur stofnunin tillögu að [aðgerðaáætlun um notkun plöntuverndarvara](#) sem ráðherra gefur út.

Heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga hefur skv. efnalögum eftirlit með meðferð, notkun og merkingum efna og efnablandna í starfsleyfisskyldri og skráningarskyldri starfsemi sem heyrir undir starfsleyfi sem nefndirnar gefa út og/eða hafa eftirlit með á grundvelli laga nr. 7/1998 um hollustuhætti og mengunarvarnir.

Heilbrigðiseftirlitið sér um skráningu á ræktendum matjurta skv. lögum nr. 93/1995 um matvæli og sinnir eftirliti með ræktun matjurta sbr. reglugerð um hollustuhætti er varða matvæli. Það sér einnig um framkvæmd sýnatöku á matjurtum til greiningar á efnaleifum plöntuverndarvara og aðgerðir þegar þörf er á.

Matvælastofnun gerir áætlun um sýnatökur á grænmeti og ávöxtum til greiningar á efnaleifum plöntuverndarvara sbr. kafla 4.1.3 og leiðbeinir heilbrigðiseftirlitinu um framkvæmd sýnatöku og viðbrögð.

Vinnueftirlit ríkisins hefur eftirlit með meðferð, notkun og merkingum hættulegra efna þ.m.t. plöntuverndarvörum á vinnustöðum skv. efnalögum og lögum um aðbúnað, hollustuhætti og öryggi á vinnustöðum. Vinnueftirlitið sér einnig um eftirlit með búnaði við beitingu plöntuverndarvara.

4.8.1. Eftirlit með markaðssetningu plöntuverndarvara.

Umhverfisstofnun hefur eftirlit með plöntuverndarvörum á markaði, sbr. hlutverk stofnunarinnar samkvæmt efnalögum nr. 61/2013 og reglugerð nr. 544/2015 um plöntuverndarvörur. Allar plöntuverndarvörur sem settar eru á markað hér á landi skulu hafa markaðsleyfi sem Umhverfisstofnun gefur út og vera merktar í samræmi við gildandi reglur um flokkun, merkingu og umbúðir efna og efnablandna. Opinbert eftirlit getur verið reglubundið eftirlit á eftirlitsáætlun, eftirlit þar sem óskað er eftir gögnum (skriflegt eftirlit) eða eftirlit í kjölfar ábendingar. Ef í ljós koma frávik við skriflegt eftirlit er því fylgt eftir með frekara eftirliti hjá eftirlitsþega og einnig getur komið til viðbótareftirlits vegna eftirfylgni með úrbótum. Á heimasíðu Umhverfisstofnunar má finna upplýsingar um [framkvæmd og heimildir við efnaeftirlit](#).

Stofnunin framkvæmir reglubundið eftirlit þar sem skoðað er hvort plöntuverndarvörur sem eftirlitsþegi setur á markað hafi markaðsleyfi og hvort merkingar á þeim séu í samræmi við gildandi reglur. Eftirlit er framkvæmt á hverju vori þegar vörur vegna yfirstandi ræktunartímabils eru til staðar hjá eftirlitsþegum og ræðst umfang þess af mati stofnunarinnar á markaðshlutdeild og reglufylgni eftirlitsþega.

Eftirlit samkvæmt eftirlitsáætlun er boðað með tölvupósti til eftirlitsþega þar sem vísað er í umfjöllun um [fyrirhugað eftirlit á heimasíðu stofnunarinnar](#). Á eftirlitsstað er eftirlitsþega afhent tilkynning um eftirlitið og kvittun vegna eftirlits undirrituð.

Eftirlitsskýrsla er rituð þar sem fram kemur greinargóð lýsing á niðurstöðum eftirlitsins með tilvísunum í þau laga- eða reglugerðarákvæði sem eiga við og hvaða úrræða var gripið til. Ef engin frávik koma fram í eftirliti er eftirlitsþega sent málslokabréf ásamt eftirlitsskýrslu. [Eftirlitsskýrsla og bréf um niðurstöðu eftirlits eru birt á heimasíðu stofnunarinnar](#).

Ef frávik koma fram er eftirlitsþega sent bréf með kröfum um úrbætur ásamt eftirlitsskýrslu og veittur frestur til að bæta úr. Séu úrbætur ófullnægjandi er eftirlitsþegi upplýstur um það og leiðbeint um hvað þurfi að lagfæra til að úrbæturnar teljist fullnægjandi sbr. leiðbeiningaskyldu stjórnsýslulaga. Eftir atvikum er viðbótarfrestur veittur m.t.t. alvarleika frávika og umfangi úrbóta. Ef staðfestar úrbætur eru taldar fullnægjandi er eftirlitsþega sent málslokabréf. Ef ekki er orðið við kröfum um úrbætur er málið

sent lögfræðingi stofnunarinnar til frekari eftirfylgni svo sem með beitingu þvingunarúrræða eða viðurlaga.

Umhverfisstofnun er heimilt að beita þvingunarúrræðum þegar eftirlitsþegi sinnir ekki fyrir mælum eða vörur uppfylla ekki skilyrði efnalaga og reglugerða settra skv. þeim. [Þvingunarúrræði](#) geta falið í sér áminningu og frest til úrbóta, dagsektir og takmörkun á markaðssetningu eins og tímabundna stöðvun markaðssetningar eða stöðvun markaðssetningar. Enn fremur er stofnuninni heimilt að beita [viðurlögum](#) sem geta m.a. falið í sér haldlagningu á vörum, álagningu stjórnvaldssekta og kæru til lögreglu.

Umhverfisstofnun framkvæmir einnig árlegt eftirlit með innflutningi á plöntuverndarvörum og með sölu á notendaleyfis skyldum plöntuverndarvörum, þar sem óskað er eftir gögnum (skriflegt eftirlit). Í upphafi hvers árs skulu fyrirtæki sem markaðssetja plöntuverndarvörur gera Umhverfisstofnun grein fyrir magni þeirra fyrir undangengið ár sbr. 20. gr. efnalaga. Einnig ber fyrirtækjum sem markaðssetja notendaleyfis skyldar plöntuverndarvörur að afhenda Umhverfisstofnun árlega skrá fyrir sölu þeirra ásamt upplýsingum um kaupanda og selt magn sbr. 24. gr. efnalaga.

Opinbert eftirlit með plöntuverndarvörum á markaði er framkvæmt skv. skjalfestum verkferli um efnaeftirlit í gæðahandbók stofnunarinnar.

4.8.2. Eftirlit með meðferð, notkun og merkingum efna á vinnustöðum.

Vinnueftirlit ríkisins hefur eftirlit með því að meðferð, notkun og merkingar efna á vinnustöðum sé samkvæmt efnalögum. Eftirlit á sér stað hjá aðilum sem nota notendaleyfis skyldar vörur þar sem m.a. er gerð úttekt á aðstöðu og búnaði til dreifingar plöntuverndarvara.

4.8.3. Eftirlit með meðferð, notkun og merkingum efna í starfsleyfis- og skráningarskyldri starfsemi.

Heilbrigðisnefndir sveitarfélaga hafa eftirlit með því að meðferð, notkun og merkingar efna og efnablandna í starfsleyfis- eða skráningarskyldri starfsemi sé í samræmi við efnalög. Leiki grunur á um brot á þáttum sem falla undir lögin í eftirliti heilbrigðisnefndar skal hún tilkynna um það til Umhverfisstofnunar sem fer með þvingunarúrræði og viðurlög samkvæmt þeim.

4.8.4. Eftirlit með efnaleifum plöntuverndarvara í matvælum

Fjallað er um leifar plöntuverndarvara í kafla 4.1.3

4.9. Lífræn framleiðsla

Ábyrgð: Matvælastofnun, heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga

Matvælastofnun fer með stjórnýslu og opinbert eftirlit skv. lögum nr. 31/1994 um lífræna landbúnaðarframleiðslu. Heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga fer með opinbert eftirlit á markaði og fylgir því eftir að ef vörur eru merktar eða auglýstar með vísan í lífrænar framleiðsluaðferðir, sé til staðar vottorð sem staðfestir að framleiðslan uppfylli kröfur reglugerða um lífræna framleiðslu.

Umsóknir um notkun á óvottaðri sáðvöru, undanþágu frá reglum eða afturvirka aðlögun að reglum eru afgreiddar af Matvælastofnun skv. [VLY-108](#).

Matvælastofnun hefur falið vottunarstofunni Tún að annast eftirlit og vottun þeirra sem stunda lífræna framleiðslu eða dreifingu á lífrænum matvælum. Vottunarstofan Tún er með faggildingingu frá faggildingarsviði Hugverkastofunnar.

Framkvæmd eftirlits með vottuðum framleiðendum er í höndum vottunarstofunnar Tún og er unnið eftir verkferlum þeirra sem byggja á þeim kröfum sem settar eru í reglugerðum ESB um lífræna framleiðslu. Vottaðir aðilar eru teknir út hið minnsta einu sinni á hverju 12 mánaða tímabili og til viðbótar skulu 10 % vottaðra aðila fá óboðaða eftirlitsheimsókn. Einnig er áhættumiðað viðbótareftirlit sem nemur 10% af vottuðum aðilum. Áhættan er reiknuð út frá stigagjöf sem byggir á niðurstöðum eftirlits, (fjöldi og alvarleiki frávik) hvort stunduð sé samhliða vottuð lífræn og hefðbundin starfsemi og fleiri atriðum sem skipta máli. Krafa er um lágmarks sýnatöku sem svarar því að sýni sé tekið hjá 5 % af vottuðum aðilum til greininga á efnum sem skipta máli við eftirlit með lífrænni framleiðslu.

Frávik sem upp koma í eftirliti vottunarstofu eru metin út frá „[skrá yfir ráðstafanir vegna frávik](#)“ sem gefin er út af Matvælastofnun og birt á heimasíðu stofnunarinnar. Mat á frávikum og eftirfylgni eru hluti af eftirliti Matvælastofnunar með störfum Vottunarstofu. Alvarleg frávik skal alltaf tilkynna til Matvælastofnunar. Ef frávik verða til þess að vörur eða vottaður rekstaraðili missi vottun eru þvingunaraðgerðir á ábyrgð eftirlitsaðila, Matvælastofnunar eða Heilbrigðisnefndar, eftir því sem við á skv. [VLY-109](#).

Vottunarstofan heldur [skrá yfir vottaða aðila](#) og birtir á heimasíðu sinni.

Vottunarstofa skilar árlegum skýrslum til Matvælastofnunar. Matvælastofnun skilar skýrslum árlega í OFIS gagnagrunn ESB.

Eftirlit með störfum vottunarstofu er á höndum Matvælastofnunar. Það er framkvæmt árlega og felur í sér skjalaskoðun, skrifstofuúttekt og úttekt á vettvangseftirliti vottunarstofu. Eftirlitið er unnið samkvæmt vinnulýsingu [VLY-114](#).

Innflutningur lífrænnar framleiðslu frá löndum utan EES, sjá kafla 4.12. Inn- og útflutningur.

4.10. Vernduð afurðaheiti

Ábyrgð: Matvælastofnun og heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga.

Matvælastofnun og heilbrigðiseftirlitið hafa opinbert eftirlit með notkun skráðra afurðarheita fyrir matvæli og er verkaskipting eins og lýst er í upphafi kaflans um matvæli. Heilbrigðiseftirlitið sinnir jafnframt eftirliti með notkun skráðra afurðarheita fyrir allar aðrar afurðir en matvæli sem falla undir gildissvið laganna.

Lög nr. 130/2014 um vernd afurðarheita sem vísa til uppruna, landsvæðis eða hefðbundinnar sérstöðu.

Tilgangur laganna er að vernda afurðarheiti sem vísa til uppruna, landsvæðis eða hefðbundinnar sérstöðu með það að markmiði að stuðla að neytendavernd, auka virði afurða og koma í veg fyrir óréttmæta viðskiptahætti. Með lögnum er einnig kveðið á um vernd erlendra afurðaheita skv. milliríkjasamningi milli Íslands og Evrópusambandsins "um vernd landfræðilegra merkinga landbúnaðarfurða og matvæla". Samningurinn tók gildi 1. maí 2016.

Í eftirliti felst greining á því hvort framleiðandi eða dreifingaraðili afurðar sem notar skráð afurðarheiti uppfylli skilyrði og afurð sé framleidd eða hennar aflað í samræmi við afurðarlýsingu. Eftirliti með rétttri notkun skráðra afurðarheita fyrir matvæli er sinnt skv. skoðunarhandbókum fyrir matvæli.

Niðurstöður eftirlits Matvælastofnunar eru skráðar í Ísleyf. Skráning á niðurstöðum eftirlits og skýrslugerð fara eftir verklagi hvers heilbrigðiseftirlitssvæðis.

Eftirfylgni Matvælastofnunar og heilbrigðiseftirlitsins fer skv. sömu reglum og gilda um matvælaeftirlit og heimildir til þvingunaraðgerða eru þær sömu. Hvað viðurlög varðar er sá munur á að bæði heilbrigðiseftirlitið og Matvælastofnun geta lagt á stjórnvaldssektir fyrir brot á lögum um vernd afurðarheita. Slíka almenna heimild til stjórnvaldssekta er ekki að finna í lögum um matvæli.

[Skoðunarhandbækur](#) og [upplýsingar](#) um vernd afurðaheita má finna á mast.is.

4.11. Áburður

Ábyrgð: Matvælastofnun

Eftirlit með áburði miðar að eftirfarandi þáttum:

- Skráningu áburðarfyrirtækja.
- Skráningu áburðartegunda.
- Söfnun upplýsinga um áburðarinnflutning til notkunar í skýrslugerðir.
- Sýnataka af innfluttum áburði, vöru- og merkingaskoðun.

Matvælastofnun ber samkvæmt lögum (22/1994) að halda skrá um áburðarfyrirtæki. Það á bæði við um innflytjendur og framleiðendur. Áburðarfyrirtækin skulu síðan fá skráningu fyrir áburðartegundirnar sem þau hyggjast flytja til landsins eða framleiða og bjóða til sölu. Haldin er skrá um innflutning ólífræns áburðar og þannig upplýsingum um innflutt magn.

Árlega eru tekin um 50 sýni af jafnmörgum áburðartegundum og þau send til greininga fyrir næringarefnum og kadmíum. Greiningarnar eru gerðar hjá LUFA í Hameln í Þýskalandi. Niðurstöðurnar eru síðan gefnar út í [skýrslum um áburðareftirlit](#) á mast.is

4.12. Innflutningur og útflutningur

Ábyrgð: Matvælastofnun, þó er Umhverfisstofnun með plöntuverndarvörur

Með innflutningi og útflutningi er hér átt við flutning vara (matvæla, matvælasnertiefna, fódurs, aukaafurða dýra, plöntuverndarvara) annars vegar frá og hins vegar til landa utan EES-svæðis. Einnig innflutning og útflutning lifandi dýra og plantna frá og til landa bæði innan og utan EES svæðis.

Upplýsingar um innflutningseftirlit er að finna á mast.is.

4.12.1. Innflutningur matvæla og fódurs sem eru af dýrauppruna

Matvælastofnun ber ábyrgð á eftirliti með dýraafurðum og lifandi fiskeldisdýrum á landamæraeftirlitsstöðvum. Landamæraeftirlitsstöðvar eru staðsettar við landamæri EES gagnvart þriðju ríkjum þar sem landamæraskoðun á sendingum með dýraafurðum frá þriðju ríkjum fer fram. Á Íslandi eru 5 samþykktar landamæraeftirlitsstöðvar og eru þær skilgreindar m.t.t. vörutegunda/lifandi dýra sem stöðin getur tekið við.

Landamæraeftirlitsstöðvar eru starfræktar á Keflavíkurlugvelli, í Hafnarfirði, í Þorlákshöfn og á tveim stöðum í Reykjavík. Tollgæslan er ábyrg fyrir eftirliti með farangri farþega. Landhelgisgæslan er ábyrg fyrir eftirliti með skipum í landhelginni. Matvælastofnun hefur samvinnu við Tollgæsluna við að auðkenna farma sem eru skoðunarskyldir. Matvælastofnun og Tollgæslan halda mánaðarlega fundi til að fara yfir verkferla og tryggja samstarf og gagnsæi.

Matvælalöggjöf Evrópusambandsins, sem hefur verið innleidd hér landi, kveður á um innflutning dýraafurða frá löndum utan EES, en Ísland er með undanþágu frá Viðauka I í EES samningnum varðandi viðskipti með lifandi dýr önnur en fisk og fiskeldisdýr. Þessi undanþága gildir líka um kímefni s.s. egg, fósturvísu og sæði.

Leyfi þarf frá Matvælastofnun fyrir innflutningi á óhitameðhöndluðum búfjárafurðum sem framleiddar eru í ríkjum utan EES.

Heilbrigðiseftirlit með dýrum og dýraafurðum er samkvæmt reglugerð um opinbert eftirlit nr. 234/2020. Innflytjendur dýraafurða skulu tilkynna sendingar fyrirfram í TRACES kerfinu. Auk tilkynnta sendinga hefur Matvælastofnun aðgang að farmskrám flutningafyrirtækja. Sendingar sem lúta innflutningseftirliti Matvælastofnunar eru einkenndar í tölvukerfi Tollsins og er flaggað til að vekja athygli. Til samanburðar fær Matvælastofnun lista yfir farma matvæla af dýrauppruna frá Tollinum og skoðar m.t.t. uppruna farmsins.

Aukaafurðir dýra sem koma frá ríkjum utan EES-svæðisins lúta sömu kröfum og aðrar dýraafurðir, þ.e.a.s. tilkynningar í TRACES og innflutningseftirlits. Sendingar aukaafurða dýra sem koma frá löndum innan EES-svæðisins eru einnig skráðar í TRACES en sem DOCOM skjöl og lúta ekki innflutningseftirliti. DOCOM skjöl gilda sem viðskiptaskjöl fyrir flutning aukaafurða á milli starfstöðva.

Heilbrigðiseftirlit með matvælum (og fódri) af dýrauppruna:

- Lög nr. 93/1995 um matvæli
- Lög nr. 22/1994 um eftirlit með fódri, áburði og frævöru
- Lög nr. 25/1993 um dýrasjúkdóma og varnir gegn þeim
- Reglugerð nr. 168/2011 um skilyrði og kröfur vegna útgáfu heilbrigðisvottorða við markaðssetningu lagareldisdýra, afurða þeirra og innflutning þeirra inn á EES-svæðið og um skrá yfir tegundir smitferja
- Reglugerð nr. 234/2020 um opinbert eftirlit með matvælum, fódri o.fl.

Tíðni heilbrigðiseftirlits með afurðum af dýrauppruna er ákvörðuð skv. reglugerð nr. 487/2020.

Tíðni rannsóknastofugreininga á sendingum er skv. sýnatökuáætlun. Sú áætlun er byggð á eðli afurða og áhættu sem þeim fylgir og tekur mið af öllum viðeigandi þáttum s.s. tíðni, fjölda sendinga og niðurstaðna fyrri mælinga. Sýnatökuáætlunin er endurskoðuð árlega.

Ef skoðun skjala, auðkenna og eftirlit með ástandi sýnir að allt er í lagi, er samræmt heilbrigðis- og innflutningsskjal (CHED) gefið út. Innflytjandi sendir þá skjöl um innflutningsheimild (clearance import documents) til Tollsins til að leysa út sendinguna.

Ef ósamræmi er uppgötvað eða skilyrði reglugerða fyrir innflutningi eru ekki uppfyllt er sendingu hafnað.

Fyrir löndun á frystum fiskafurðum úr skipum frá löndum utan EES, er tekið við fyrirframtilkynningu gegnum TRACES kerfið. Ef um frystiskip er að ræða þarf yfirlýsingu skipstjóra, en frá vinnsluskipum þarf heilbrigðisvottorð.

Flutningafyrirtæki tilkynna umflutning (transit) og umfermingu (transshipment) sendinga af dýrauppruna í TRACES ef þau fara yfir tímamörk skv. reglugerð 505/2020. Tímamörkum er fylgt eftir og þau skráð hjá Matvælastofnun.

4.12.2. Innflutningur matvæla og fódurs sem ekki eru af dýrauppruna

Ábyrgð: Matvælastofnun.

Eftirlit felst einkum í

- varnarefnaþælingum (sjá kafla um matvæli)
- þátttöku í RASFF viðvörðunarkerfi Evrópusambandsins fyrir matvæli og fódur
- skjalaskoðun og sýnatökum vegna matvæla sem hafa verið skilgreind sem áhættuvörur af framkvæmdarstjórn ESB og lúta þar af leiðandi sérstöku eftirliti.

Upplýsingar um innflutning matvæla sem ekki eru af dýrauppruna eru á mast.is

Upplýsingar um innflutning fódurs eru á mast.is

4.12.3. Innflutningur plantna og plöntuafurða

Ábyrgð: Matvælastofnun.

Sjá kafla 4.7. Verndarráðstafanir gegn plöntuskaðvöldum. Upplýsingar um innflutning plantna eru á mast.is Matvælastofnun annast eftirlit og vottun vegna plöntuheilbrigðis við innflutning plantna og plöntuafurða. Kröfur sem plöntur og plöntuafurðir verða að uppfylla við innflutning til Íslands má finna í reglugerð nr. 189/1990 með síðari breytingum. Jafnframt þarf að afla leyfis Umhverfisstofnunar sé um framandi tegund að ræða en óheimilt er að flytja inn framandi lífverur án leyfis stofnunarinnar.

4.12.4. Innflutningur plöntuverndarvara

Ábyrgð: Umhverfisstofnun.

Fjallað er um innflutning á plöntuverndarvörum í kafla 4.8.1.

4.12.5. Innflutningur lífrænna matvæla og fódurs

Evrópusambandið (ESB) gefur út lista yfir lönd utan EES og eftirlitsaðila í þeim sem starfrækja eftirlitskerfi sem talin eru jafngild kröfum ESB um lífræna framleiðslu og merkingar hennar. ESB starfrækir rafrænt innflutningseftirlit sem nefnt er TRACES NT (Trade Control and Expert System) og heldur utan um útgáfu skoðunarvottorða sem fylgja öllum vörusendingum frá löndum utan EES.

Matvælastofnun hefur yfirumsjón með framkvæmd reglugerða um innflutning lífrænna afurða frá löndum utan EES til Íslands. Matvælastofnun úthlutar vottunarstofu og innflytjendum aðgang að rafrænu innflutningseftirliti ESB, TRACES NT. Þá sannprófar Matvælastofnun og samþykkir skoðunarvottorð sem fylgja þurfa hverri sendingu innflutnings.

Vottunarstofan Tún annast úttekt á starfsemi innflytjenda og fyrstu viðtakenda afurða frá löndum utan EES, vottar þá og hefur reglubundið eftirlit með starfsemi þeirra.

Afurðir, sem fluttar eru inn frá löndum utan EES, má markaðssetja hér á landi (og þar með innan EES) með tilvísun til lífrænna aðferða, þar með talið þær sem ætlaðar eru til að hagnýta í vinnslu lífrænna afurða, að eftirtöldum skilyrðum uppfylltum:

- Afurðirnar voru framleiddar með aðferðum sem eru sambærilegar (equivalent) við þær sem tilgreindar eru í reglugerð nr. 477/2017 um lífræna framleiðslu og merkingar lífrænna vara og framkvæmdareglur hennar (reglur Evrópusambandsins).
- Framleiðsla afurðanna var undir eftirliti og vottun eftirlitsaðila (control body/control authority) í 3ja ríki, samkvæmt reglugerð nr. 481/2017, og sá eftirlitsaðili er samþykktur af ESB og er tilgreindur í viðaukum III eða IV við reglugerð ESB nr. 1235/2008, með síðari breytingum.
- Með hverri sendingu afurðanna fylgir skoðunarvottorð (Certificate of Inspection) útgefið af eftirlitsaðila eða -yfirvaldi í 3ja ríki sem staðfestir ofangreint. Innflytjandi framvísar vottorðinu til Matvælastofnunar til staðfestingar og varðveitir síðan í minnst tvö ár.
- Hver sending er skráð í TRACES NT.
- Innflytjandi (importer) og fyrsti viðtakandi (first consignee) afurðanna skulu hafa vottun faggildrar vottunarstofu til innflutnings og/eða dreifingar á afurðunum.

Afurðir sem koma til Íslands frá löndum utan EES í gegnum Evrópu eru í frjálsum flæði en þær hafa þá farið í gegnum þetta ferli í því landi sem þær komu fyrst inn á EES svæðið.

Íslenskir lögaðilar og einstaklingar sem eru innflytjendur og/eða fyrstu viðtakendur lífrænna afurða á EES svæðinu frá löndum utan þess (3ju ríkjum) sækja um vottun Túns til þeirrar starfsemi. Hafi slíkir aðilar þegar vottun Túns til framleiðslu lífrænna afurða skulu þeir sækja um að bæta innflutningi og/eða dreifingu afurða frá löndum utan EES svæðisins við núverandi vottun.

Innflytjandi sækir um aðgang að [TRACES NT](#). Hægt er að leita til Matvælastofnunar ef vandkvæði koma upp við að fá aðgang.

Innflytjandi framvísar skoðunarvottorði hverrar sendingar til Matvælastofnunar í gegnum TRACES NT gagnagrunninn. Matvælastofnun sannprófar uppruna og vottun afurðanna og samþykkir afhendingu vörusendingarinnar til fyrsta viðtakanda og frekari dreifingar.

Ef búta á sendingu niður í smærri einingar fyrir fyrstu afhendingu (t.d. til áframsendingar á fleiri en einn fyrsta viðtakanda eða til vinnslustöðva), skal innflytjandi auk þess útfylla útdrátt skoðunarvottorðs (extract of Certificate of Inspection) fyrir hverja einingu, byggðan á upprunalega skoðunarvottorðinu, og framvísa þeim síðan öllum til Matvælastofnunar til sannprófunar og samþykkis.

Við móttöku kannar fyrsti viðtakandi hvort vörusendingin sé í lokuðum umbúðum og hvort frágangur hennar og merkingar samrýmist upplýsingum í skoðunarvottorðinu. Ef svo reynist vera áritar fyrsti viðtakandi viðeigandi reit skoðunarvottorðsins og sendir vottorðið síðan til innflytjanda sem varðveitir það í minnst tvö ár til skoðunar við eftirlit og úttektir Túns og Matvælastofnunar.

4.12.6. Innflutningur dýra

Matvælastofnun fer með eftirlit með innflutningi lifandi dýra (svo og frjóvgaðra eggja og sæðis) í samræmi við lög nr. 54/1990 um innflutning dýra. Lögin kveða á um almennt bann við innflutningi en Matvælastofnun er heimilt að veita undanþágu frá banni að uppfylltum tilteknum skilyrðum. Auk þess kveða eftirtaldir reglugerðir sérstaklega á um heimild og skilyrði vegna innflutnings:

- Reglugerð nr. 859/2002 um innflutning loðdýra
- Reglugerð nr. 560/2010 um innflutning á djúpfrystu svínasæði
- Reglugerð nr. 850/2015 um innflutning erfðaefnis holdanauta og kröfur um útbúnað einangrunarstöðva
- Reglugerð nr. 935/2004 um innflutning gæludýra og hundasæðis

- Reglugerð nr. 200/2020 um innflutning hunda og katta

Þegar um er að ræða nýjar dýrategundir / framandi lífverur skal leyfi Umhverfisstofnunar liggja fyrir skv. lögum nr. 60/2013 um náttúruvernd, auk leyfis Matvælastofnunar.

Innflutningur dýra krefst í öllum tilfellum heilbrigðisvottorðs sem útgefið er af dýralækni í útflutningslandi og staðfestir skilyrði sem fram koma í reglugerðum eða sem settar eru af Matvælastofnun, auk einangrunar þar sem fylgst er með heilsufari.

4.12.7. Útflutningur dýraafurða

Matvælastofnun gefur út heilbrigðisvottorð vegna dýraafurða sem fluttar eru til ríkja utan EES. Ekki er krafa um heilbrigðisvottorð vegna dýraafurða sem dreift er innan EES, á grundvelli EES samningsins og matvælaöggjafar ESB.

86. - 91. gr. reglugerðar ESB nr. 2017/625 kveða á um opinbera vottun. Opinber vottorð skulu gefin út af þjálfuðum vottunarmönnum tilnefndum af lögbæru yfirvaldi og á grundvelli opinbers eftirlits og staðreyndum sem vottunarmaður getur sannreynt. Jafnframt er stuðst við alþjóðlega staðla Codex Alimentarius um vottun.

Vottun Matvælastofnunar staðfestir að skilyrði móttökuríkis séu uppfyllt en þau byggja á löggjöf viðkomandi ríkis og eru því ólík eftir því hvaða vöru og hvaða ríki er um að ræða. Í sumum tilfellum eru gerðar kröfur umfram þær sem gilda hérlendis, t.d. hvað varðar sýnatökur. Áður en útflutningur hefst eiga sér jafnan stað töluverð samskipti við yfirvöld viðkomandi lands. Matvælastofnun gerir grein fyrir löggjöf og eftirlitskerfi hérlendis og sýnir fram á að afurðin uppfylli kröfur móttökuríkisins. Í einhverjum tilfellum eru framkvæmdar úttektir sem ná þá gjarnan bæði yfir framleiðendur, vinnsluöðvar og framkvæmd eftirlits.

Útgáfa vottorða um búfjárafurðir byggir í nær öllum tilfellum á hleðslustaðfestingum. Hleðslustaðfestingar eru gefnar út af eftirlitsdýralækni við skoðun viðkomandi sendingar og er tilgangur skoðunarinnar að sannreyna upplýsingar sem koma fram í vottorði auk þess að staðfesta að vöurnar hafi verið framleiddar í samræmi við gildandi reglur. Vottorð fyrir aðrar afurðir byggja jafnan á gögnum sem útflytjandi leggur fram auk upplýsinga sem stofnunin aflar við framkvæmd reglubundins eftirlits með framleiðanda.

Umsækjendur vottorða senda beiðni til Matvælastofnunar með tölvupósti og eru gögn vistuð ýmist í málakerfi stofnunarinnar eða á sérstöku drifi. Vottorð eru gefin út á pappír og undirrituð og stimpluð og afhent/send umsækjanda og skannað afrit vistað.

4.12.8. Útflutningur dýra

Matvælastofnun gegnir því hlutverki að votta eða árita (staðfesta) heilbrigðisvottorð vegna útflutnings dýra og kímefnis. Ísland er þriðja ríki gagnvart Evrópusambandinu hvað lifandi dýr varðar. Það er í höndum opinberra dýralækna að staðfesta að kröfur móttökuríkis séu uppfylltar.

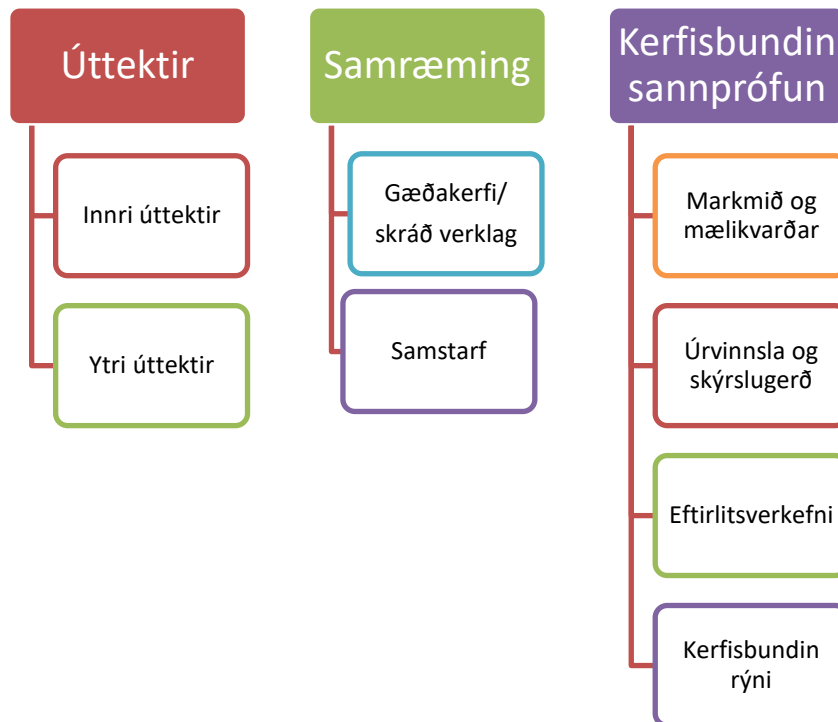
4.12.9. Útflutningur plantna eða plöntuafurða

Matvælastofnun gefur út heilbrigðisvottorð vegna útflutnings plantna eða plöntuafurða. Löggjöf ESB um plöntuheilbrigði tilheyrir ekki EES samningnum og er Ísland því þriðja ríki gagnvart ESB í þessu samhengi. Forsenda þess að Matvælastofnun geti gefið út heilbrigðisvottorð, er að kunnugt sé um gildandi innflutningsreglur viðkomandi lands og að plönturnar eða plöntuafurðirnar uppfylli þær kröfur sem innflutningslandið setur varðandi plöntuheilbrigði.

5. Sannprófun og samræming

Mikilvægt er að fylgjast með hagkvæmni, skilvirkni og árangri opinbers eftirlits við að ná fram markmiðum löggjafar sem lýsir eftirliti með matvælum og fóðri, dýraheilsu og dýravelferð og bregðast við með viðeigandi úrbótum þegar þess er þörf. Skilgreint hefur verið sannprófunarkerfi fyrir opinbert eftirlit sem sett er fram til þess að skýra og skilgreina hlutverk þeirra sem að opinberu eftirliti koma við að framfylgja þeirri stefnu sem lagt er upp með, sannprófa skilvirkni eftirlitsins og grípa til aðgerða þegar umbóta er þörf.

Sannprófunarkerfi á skilvirkni opinbers eftirlits er byggt upp á þrem meginstoðum. Þessir þrjú þættir skulu tryggja að sannprófun eigi sér stað á framkvæmd, skilvirkni og árangri í opinberu eftirlit með matvælum, fóðri, áburði, dýraheilsu og dýravelferð.

5.1. Úttektir

5.1.1. Innri úttektir

Matvælastofnun starfrækir kerfi innri úttekta á opinberu eftirliti með matvælum, fóðri, heilbrigði og velferð dýra. Gefnar eru út árlegar áætlanir um innri úttektir þar sem lýst er umfangi úttekta og úttektarþegum. Langtíma úttektaáætlun til margra ára (LÚMA) lýsir áætlun um áherslur og efni innri úttekta á fimm ára tímabili. Nánari upplýsingar um innri úttektir og úttektakerfi og áætlanir eru á [vefsíðu Matvælastofnunar](#).

5.1.2. Ytri úttektir

Á hverju ári koma til landsins aðilar í þeim tilgangi að taka út starfsemi Matvælastofnunar og heilbrigðiseftirlits sveitarfélaga eða til að gera úttekt á þeim framleiðslufyrirtækjum sem hafa leyfi til útflutnings til tiltekinnna ríkja utan EES. Útkoma þeirra getur haft áhrif á útflutningshagsmuni Íslands og möguleika fyrirtækja á aðgangi að erlendum mörkuðum með vörur sínar sem og á gagnkvæma viðurkenningu erlendra systurstofnana Matvælastofnunar á opinberu eftirliti sem stofnunin sinnir.

Eftirlitsstofnun EFTA (ESA) hefur eftirlit með því að skuldbindingar Íslands samkvæmt EES-samningnum séu efndar, löggjöf samningsins innleidd hér á landi og opinbert eftirlit sé í samræmi við löggjöfina. Í þeim tilgangi framkvæmir ESA árlegar úttektir og tekur út opinbert eftirlit á afmörkuðu sviði í hvert sinn. Lokaskýrslur úttektanna má finna á [vefslóð ESA](#).

5.2. Samræming

5.2.1. Gæðakerfi og skráð verklag

Skilgreint ferli við framkvæmd leyfisveitinga og eftirlits er mikilvægur grunnur að samræmdum vinnubrögðum starfsfólks í eftirliti. Matvælastofnun hefur skilgreint ferli fyrir leyfi, eftirlit og sýnatökur og er það birt í gæðahandbók og aðgengilegt á ytri vef stofnunarinnar. Ferlið byggist á verklagsreglum, vinnulýsingum, gátlistum, sérstökum leiðbeiningum, áhættuflokkunarkerfi, skoðunarhandbókum og gagnagrunni eftirlits Ísleyfi.

Matvælastofnun hefur gefið út áhættuflokkunarkerfi og eftirlitshandbók fyrir heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga. Í eftirlitshandbókinni eru tillögur að verklagi og vinnulýsingum sem heilbrigðiseftirlitsvæðum ber að aðlaga að sinni starfsemi.

Sérstakar eftirlitsáherslur og eftirlitsverkefni eru skipulögð árlega sjá kafla 2. Tilgangur þeirra er m.a. þjálfun og að stuðla að samræmdum aðferðum í eftirliti.

5.2.2. Samstarf

Innan Matvælastofnunar starfa ýmis teymi. Samstarf er milli Vettvangseftirlits og Samhæfingar gegnum teymi. Í teymunum eru sérfræðingar frá Samhæfingu (fagsviðsstjórar/sérgreinadýralæknar), eftirlitsfólk frá Vettvangseftirliti og héraðsdýralæknar. Einnig eru aðrir sérfræðingar kallaðir að borðinu ef þörf er á. Meðal verkefna teyma eru samræming, upplýsingaflæði, umræður og úrlausnir á sértækum málum í eftirliti, þjálfun og fleira.

Forstjóri Matvælastofnunar heldur reglulega fundi (u.þ.b.10 fundi á ári) með framkvæmdastjórum heilbrigðiseftirlits sveitarfélaga þar sem fjallað er um stefnumótandi mál sem varða matvælaeftirlit á Íslandi.

Haldnir eru reglulega fundir (6-8 fundir á ári) með fulltrúum allra heilbrigðiseftirlitssvæða í svokölluðum Matvælahópi skv. erindisbréfi þar um.

Markmið Matvælahóps er að stuðla að samráði og samræmingu milli Matvælastofnunar og Heilbrigðiseftirlits sveitarfélaga sem og innbyrðis milli heilbrigðiseftirlitssvæða og tryggja upplýsingaflæði milli aðila.

Helstu verkefni Matvælahóps

- Hópurinn skal sjá um samráð vegna samræmingar og framkvæmdar eftirlits með matvælum.
- Taka fyrir vandamál sem upp koma í eftirliti og leita leiða til að leysa þau.
- Skipuleggja samræmd eftirlitsverkefni /eftirlitsáherslur og tryggja framkvæmd þeirra .
- Taka þátt í skipulagi menntunar/þjálfunar þeirra sem starfa við opinbert matvælaeftirlit.
- Vera vettvangur upplýsingamiðlunar um neytendavernd og eftirlit á sviði matvælaöryggis og upplýsingarmiðlunar um matvæli.

Heilbrigðiseftirlitssvæðin hafa með sér mikla samvinnu og hafa með sér formleg samtök: [Samtök Heilbrigðiseftirlitssvæða á Íslandi](#). Samtökin hafa að markmiði að standa vörð um heilbrigðiseftirlit á Íslandi og stuðla að árangursríku, óháðu og faglegu eftirliti.

Umhverfisstofnun stendur fyrir samráðsfundum með stjórnvöldum sem hafa hlutverki að gegna skv. efnalögum til þess að skýra framkvæmd eftirlits og eftirfylgni með ákvæðum þeirra. Þá stendur stofnunin fyrir þjálfun eftirlitsfólks Fsa hjá þessum stjórnvöldum eftir þörfum.

Lyfjastofnun veitir Matvælastofnun upplýsingar um sölutölur dýralyfja til dýralækna. Upplýsingarnar nýtast Matvælastofnun í eftirliti með ávísunum dýralyfja sem og að upplýsingarnar nýtast þegar gerð er lyfjaleifaáætlun.

Samstarfsráð starfar við Matvælastofnun skv. reglugerð 940/2019. Í ráðinu eru fulltrúar frá ýmsum hagaðilum. Á fundum samstarfsráðs skal Matvælastofnun kynna árlega áætlun um störf stofnunarinnar. Þá skulu kynntar skýrslur um starfsemina og önnur mikilvæg málefni er tengjast starfi stofnunarinnar. Fulltrúum samstarfsráðs er heimilt að óska eftir umfjöllun um tiltekin málefni á fundum ráðsins.

5.3. Kerfisbundin sannprófun

Markmið fyrir eftirlit hafa verið sett sbr. kafla 2. Unnið er að setningu starfsmarkmiða fyrir Matvælastofnun og stefnt er að því að þau verði birt fyrri hluta 2023 á heimasíðu stofnunarinnar.

Í byrjun hvers árs eru niðurstöður eftirlits fyrra árs teknar saman. Út frá niðurstöðum eftirlits verða dregnar ályktanir og þörf á umbótum metin hvað varðar framkvæmd eftirlits. Niðurstöður ýmiss konar vöktunar eru einnig dregnar saman og á grunni þeirra og niðurstaðna úr eftirliti er lagt mat á stefnumótandi markmið sem sett hafa verið sbr. kafla 2.1. Þörf fyrir breytingar á áætlunum hvað varðar eftirlit, sýnatökur og vöktun er metin og tillögur þar að lútandi lagðar fyrir yfirstjórn sem tekur ákvarðanir um breytingar.

6. Þjálfunarfyrirkomulag

Þjálfun starfsmanna Matvælastofnunar er tvískipt, þ.e. annars vegar fá allir nýir starfsmenn nýliðþjálfun á fyrstu dögum starfsins sem felur m.a. í sér kynningu á starfsemi Matvælastofnunar, helstu kerfum stofnunarinnar og löggjöf og hins vegar skulu allir fá bóklega fagþjálfun sem skipulögð er af næsta yfirmanni viðkomandi.

Starfsmenn sem sinna eftirliti skulu jafnframt fá verklega þjálfun til undirbúnings áður en þeir framkvæma eftirlit sjálfstætt. Aðrir starfsmenn fá handleiðslu í sínum verkefnum eins og við á. Bókleg fagþjálfun skal vera sérsniðin að hverjum einstaklingi og taka mið af menntun, þekkingu og reynslu starfsmannsins og eðli starfsins hverju sinni.

Þjálfun er skipulögð í samræmi við þjálfunaráætlun [LBE-198](#) og önnur skjöl sem liggja til grundvallar og stuðnings í gæðahandbók. Stofnunin hefur gefið út starfsþróunarstefnu [SSK-006](#) og áhersla lögð á að starfsmenn viðhaldi og þrói þekkingu sína og faglega hæfni til að geta sinnt starfi sínu eins vel og kostur er og öðlist meiri starfsánægju.

Ein öflugasta leið starfsmanna Matvælastofnunar og heilbrigðiseftirlits sveitarfélaga til að sækja sér símenntun er í gegnum námskeið BTSF (Better training for safer food). Verklag fyrir umsóknir, afgreiðslu þeirra og fleira þessu tengt er að finna í verklagi [VLY-122](#) í gæðahandbók Matvælastofnunar.

Forsenda þess að fá að starfa sem heilbrigðisfulltrúi hjá heilbrigðisnefndum sveitarfélaga er að hafa leyfi umhverfisráðherra samkvæmt reglugerð nr. 571/2002. Í reglugerðinni koma fram skilyrði um menntun og starfsþjálfun. Umhverfisstofnun og Matvælastofnun halda réttindanámskeið fyrir verðandi heilbrigðisfulltrúa. Það er haldið ýmist árlega eða annað hvert ár og inniheldur um 50 fyrirlestra. Heilbrigðisfulltrúa ber að viðhalda þekkingu sinni og tileinka sér nýjungar varðandi starfið.

Umhverfisstofnun heldur námskeið fyrir nýliða hjá stofnuninni þar sem farið er yfir lög og reglugerðir, starfsvið stofnunarinnar, hlutverk og markmið, gæðastjórnunarkerfi og aðra þætti sem varða nýja starfsmenn. Boðið er upp á námskeið og endurmenntun innan stofnunarinnar fyrir starfsmenn en einnig eru starfsmenn hvattir til endurmenntunar utan stofnunarinnar. Í ákveðnum tilvikum hafa starfsmenn einnig tekið þátt í BTSF námskeiðum á vegum Evrópusambandsins.

7. Viðbragðsáætlanir og gagnkvæm aðstoð

7.1. Viðbragðsáætlanir

Viðbragðsáætlanir má finna á vef Matvælastofnunar mast.is á síðu um [landsáætlanir um eftirlit og viðbrögð](#). Einnig eru tenglar í skjöl hér fyrir neðan.

Matarbornir sjúkdómar

Matvælastofnun (Samhæfing) og sóttvarnarlæknir eru ábyrg fyrir viðbragðsáætlun um matarborna sjúkdóma.

Leiðbeiningar við rannsókn á matarbornum sjúkdómum er að finna á vef Matvælastofnunar á síðu um [landsáætlanir um eftirlit og viðbrögð](#).

Tilgangur viðbragðsáætlunarinnar er að tryggja markviss vinnubrögð þegar upp kemur matarborinn sjúkdómur svo koma megi í veg fyrir frekari útbreiðslu hans. Í áætluninni eru boðleiðir, ábyrgð og hlutverk mismunandi aðila skilgreind, svo samræming aðgerða, fagleg vinnubrögð og upplýsingaflæði til almennings séu tryggð.

Dýrasjúkdómar

Yfirdýralæknir er ábyrgðaraðili fyrir viðbragðsáætlun um alvarlega dýrasjúkdóma.

[Sjá á mast.is viðbrögð við dýrasjúkdómum.](#)

Tilgangur viðbragðsáætlunarinnar er að tryggja markviss vinnubrögð þegar upp kemur alvarlegur sjúkdómur í dýrum, í því skyni að hindra frekari útbreiðslu hans og uppræta smitefnið.

Náttúruhamfarir

Matvælastofnun (Yfirdýralæknir) er ábyrgðaraðili fyrir viðbragðsáætlun vegna náttúruhamfara.

[Sjá á mast.is leiðbeiningar vegna náttúruhamfara.](#)

Tilgangur viðbragðsáætlunarinnar er að tryggja markviss vinnubrögð við náttúruhamfarir, í því skyni að vernda heilsu og velferð dýra, og hreinleika afurða.

Skaðlegt fóður

Matvælastofnun (Samhæfing) er ábyrgðaraðili fyrir viðbragðsáætlun vegna skaðlegs fóðurs. Viðbrögð vegna skaðlegs fóðurs eru samkvæmt [VRF-034](#) í gæðahandbók Matvælastofnunar.

Tilgangur viðbragðsáætlunarinnar er að koma í veg fyrir að fóður sem er á einhvern hátt skaðlegt heilsu manna eða dýra sé á markaði.

CBRNE atvik (Chemical, Biological, Radiological, Nuclear, Explosives) en undir þessa skilgreiningu flokkast atvik er varða lýðheilsuógnir af völdum efnamengunar, sýkla og geislunar.

Sóttvarnarlæknir og Ríkislögreglustjórinn – almannavarnardeild eru ábyrgðaraðilar.

Viðbragðsáætlun Almannavarna um lýðheilsu – CBRNE (vegna eiturefna, sýkla, geislunar, kjarnorku eða sprengiefna.) er að finna á vef Matvælastofnunar á síðu um [landsáætlanir um eftirlit og viðbrögð](#). Tilgangur viðbragðsáætlunarinnar er að segja fyrir um skipulag og stjórn aðgerða þegar grunur vaknar um atvik af völdum eiturefna, sýkla (veira, baktería, sveppa, sníkjudýra) geislunar, kjarnorku eða sprengiefna, sem ætla má að geti leitt til lýðheilsuógnar.

7.2. Gagnkvæm aðstoð og viðvörunarkerfi

RASFF hraðviðvörunarkerfi (Rapid Alert System for Food and Feed - RASFF)

Sameiginlegt kerfi á Evrópska efnahagssvæðinu til þess að tilkynna um matvæli og fóður eða matvælasnertiefni sem ekki eru örugg. Matvælastofnun er tengiliður Íslands við kerfið. Matvælastofnun og heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga tilkynna til [RASFF](#) um hættuleg matvæli, fóður og matvælasnertiefni á markaði og bregðast við tilkynningum frá RASFF til að tryggja öryggi neytenda.

Stjórnsýsluástoð og samstarf (AAC - Administrative assistance and cooperation)

Lögbær yfirvöld hlutaðeigandi aðildarríkja EES skulu veita hvert öðru stjórnsýsluástoð til að tryggja rétta beitingu reglna sem heyra undir gildissvið (eftirlits)reglugerðar nr. 2017/625 í tilvikum sem skipta máli í fleiri en einu aðildarríki. Matvælastofnun er tengiliður Íslands.

Samstarfsnefnd um sóttvarnir

Stjórnskipuð samstarfsnefnd um sóttvarnir (SSUS), sbr. 11. gr. Sóttvarnarlaga nr. 19/1997. Hlutverk nefndarinnar er að afla nauðsynlegra gagna og hafa yfirumsjón með nauðsynlegum aðgerðum til að meta og uppræta smithættu eða hættu sem stafar af dýrum, matvælum, starfsemi, vatni, skolplögnum, loftræstingu eða öðru í umhverfinu sem getur dreift smitnæmum sjúkdómsvöldum, eiturefnum eða geislavirkum efnum sem ógna heilsu manna. Nefndinni er heimill aðgangur að nauðsynlegum gögnum og öllum stöðum sem hún telur nauðsynlegt að skoða og getur fengið til þess aðstoð lögreglu ef með þarf. Nefndin skal gefa öllum þeim sem hafa eftirlit með dýrum, matvælum og umhverfi fyrirmæli um að grípa án tafar til allra nauðsynlegra aðgerða til að uppræta hættu af völdum smits, eiturefna eða geislavirkra efna.

8. Endurskoðun og breytingar á landsbundinni eftirlitsáætlun

Árlega skal yfirfara landsbundna eftirlitsáætlun til margra ára (LEMA) og uppfæra hana til samræmis við breytingar á löggjöf og/eða verklagi við opinbert eftirlit.

Árlega skal yfirfara starfsmarkmið LEMA og skoða niðurstöður áfangamælinga og hvort það gefi tilefni til uppfærslu eða endurskoðunar á starfsmarkmiðum eða eftirlitsverkefnum.

Árlega skal yfirfara og uppfæra áætlanir um eftirlitsverkefni eftir því sem tilefni er til.

Í lok gildistíma LEMA skal skoða niðurstöður starfsmarkmiða og stefnumótandi markmiða og að teknu tilliti til niðurstaðna úr eftirliti, stefnu stofnunarinnar, innri/ytri úttekta eða annarra þátta endurskoða áætlunina, markmið og áherslur í heild sinni.

Skammstafanir:

Heilbrigðiseftirlitssvæði	Skv. 44. grein laga nr. 7/1998 skal ekkert sveitarfélag vera án heilbrigðiseftirlits. Landinu er skipt í 9 heilbrigðiseftirlitssvæði sjá kafla 3.1.2.
MANCP LEMA	The Multi Annual National Control Plan Landsbundin eftirlitsáætlun til margra ára
MAST	Matvælastofnun
NRL	National reference laboratories Landsbundnar tilvísunarrannsóknastofur
RASFF	The Rapid Alert System for Food and Feed Hraðviðvörðunarkerfi fyrir matvæli og fóður
TRACES NT	TRAdE Control and Expert System
EES	Evrópska efnahagssvæðið
ESB	Evrópusambandið
WOAH	World Organisation for Animal Health Alþjóðadýraheilbrigðisstofnunin
ABP	Animal byproducts Aukaafurðir dýra
TSE	Transmissible Spongiform Encephalopathies Kúariða